

HORVÁTH ELEMÉR
ÉS
HORVÁTH MÁRIA

ÍRÁSOK BUDAPESTRŐL

K É P E K K E L



A piaristák háza. (Lebontották 1913-ban.)

BUDAPEST, 1940

MAGYAR KIRÁLYI
EGYETEMI NYOMDA

Ajánljuk ezt a könyvet

*Méltóságos dr. BÓDY LÁSZLÓ úrnak,
Budapest székesfőváros alpolgármesterének.*

Forgassa és olvassa lapjait olyan szeretettel, amilyennel mi azokat megírtuk.

Kistarcsa, 1940. évben

a szerzők.

EMLÉKEK
A RÉGI BUDAPESTRŐL

Sokat változik egy város 40 év alatt, különösen áll ez Budapestre. A XIX. századból átmenet a XX. századba, Budapest fejlődésébe határkövet jelent. Ez az időpont fővárosunk történelmében körülbelül olyan, mint mikor a középkorból megtörtént a belépés az újkorba. A múlt század végén, a Belváros nagy részét lebontották. Eltűntek a szűk utcák, az alacsony házak, ezek helyét tágas utak, bérpaloták foglalták el. Abban az időben nemcsak a Belváros ment ilyen nagy átalakuláson keresztül. Megindult a gyors építkezés, fejlődés a többi városrészekben is. 1896 október 4-én megnyílt a Ferenc József-híd, rá hét évre az Erzsébet-híd. Ez a két új hid teljesen felkavarta a város életét. Mindkét híd Pestbudai részét újra szabályozták. A hidak körül egyik napról a másikra gombamódra szaporodtak el a többemeletes házak, főúri paloták.

A mai majdnem 50 évesek, a múlt század végén, még mint gyermekek, sok érdekeset láttak a régi Budapest életéből. Ezekből az emlékekből idézek néhányat.

A régi pesti Városháza mellett, mely a Duna felé, a belvárosi plébánia templom háta mögött, körülbelül a mai Eskü-út helyén volt, állt a piaristák régi palotája. Ennek a palotának a régi lebontott városház felé eső sarkán lévő „Világ Panoráma” c. üzletbe néhány krajcárért a világ minden tájáról álló képeket mutogattak. Parist, Londont, Rómát, a nagyobb európai városokat álló képeken, nagyító üvegen át látta a néző. Öt krajcárért fél órán, háromnegyed órán át szebbnél-szebb, érdekesebbnél érdekesebb képekben gyönyörködött a látogató. A szerkezet egy forgó korong volt, a korongra akasztották a képeket. Mindegyikhez néző cső vezetett, melynek végén, nagyító volt.

Ezt a világpanorámát az iskolák ifjúsága is látogatta.

A Lónyay-utcai elemi iskolában, egy igen kedves tanító bácsi oktatta abban az időben az apróságokat. Egyik nap a III. osztályosoknak kiadta azt a rendelkezését, hogy másnapra mindenki hozzon hosszú vonalzót. A tanító bácsi parancsát, az összes tanulók teljesítették. A következő nap, mindegyik apróságnál ott volt a hosszú vonalzó, még a kis Jancsikánál is, pedig az édesanyja igen szűkös viszonyok között élt. Rajzoltak, húzták a vonalakat, fecsegték, míg végre eljött a 11 óra, csöngettek. Az előadás, befejeződött, mindenki mehetett haza. Jancsika keresi a vonalzóját, sehosem

találja. A tanító bácsi pedig már elment, nem tudta megmondani néki. Hosszas keresés után Jancsikát egyszerre csak elfogja a pityergés. Miért sírsz? — kérdezem tőle. — Hogyne sírnék — felelte szepegeve — elveszett a vonalzóm. Nagyon szerettem, még szegény édesapám vette, ki tavaly meghalt. — Ne pityeregj Jancsika — próbáltam megnyugtani. — Tudod ki vihette el? Csak egy vásott gyerek van közöttünk, Gyuszi — súgtam neki. — Légy nyugodt, visszاسzerzem. Másnap délelőtt az egész osztály elment megnézni a világpanorámát. A világpanorámásnak volt egy alkalmazottja, kit mindenki jókedvűnek ismert. Jóban voltam vele, sokat jártam nézni a képeket. Elmondtam neki Jancsika esetét. Meghallgatott, azután azt felelte: Segítek nektek gyerekek. Szegény Jancsika vonalzóját visszakapja. Kire gyanakodtok — kérdezte. — Gyuszira — feleltük mi mindketten egyszerre halkan. Rendben van fiúk, a többit majd én intézem el.

Leültünk a korong elé. Jobbra mellém került Gyuszi, balra Jancsika. Forog a korong, nézzük az örök várost, Rómát. Egyszerre csak Gyuszi felkel, nagyot sóhajt és elmegy. Aznap már nem is jött vissza. Elkéredzkedett a tanító bácsitól azzal, hogy rosszul érzi magát. A korong pedig forgott tovább. Az a kép, melyet Gyuszi nézett, mielőtt elment, elem került és mit látnak szemeim, nem Rómát az örök várost, hanem a következő írást: Gyuszi! Isten

szeme mindent lát, add vissza a líniát. A vonalzó reggel, mire Jancsika az iskolába ment, ott feküdt a padon.

A Világ Panoráma, a Belváros átalakulása alkalmával eltűnt a század elején. Legnagyobb ellensége, a rohamosan fejlődésnek induló mozi volt. Néhány évre rá eltűnt a piaristák régi volt palotája is, lebontották a világháború előtt, 1913-ban.

*

A múlt század végén, a Vámház-körúton még lóvonat járt. Az utca közepén egy vágány vezetett a Kálvin-térre. A Kálvin-tér már abban az időben is, igen fontos közlekedési pontja volt a váróénak. Itt találkozott az Üllői-útról, Lónyay-utcából, Vámház-körútról és a Múzeum-körút felől jövő lóvasút. Hacsak tehettem, kiszaladtam az utcára. Érdekelt a sok ember, a kocsi, a katonák, a pléhszamos, lószőrforgós rendőr. Szerettem nézni, ahogy nyári melegben, gumitömlővel öntözték az úttestet. Nézttem a robogó konflisokat, fiákeket, a zakatoló életet, mely lekötötte minden figyelmemet.

A Vámház-körúton az egyik lóvonatot két barna ló húzta. Lassan kocogtak. Az egyik nap délután megint ott voltam a ház előtt. A lóvonat, melyet rendszeren a két barna ló vitt, most nem ment, hanem állt. Üres volt.

A kocsis,, a jegyadó, az utazó közönség, mind az úton, a kocsi körül beszélgetett. Kifáradtak a lovak — mondta hangosan a kocsis — nem akarnak húzni, alig pihennek valamit. Kora reggeltől, késő éjtszakáig dolgoznak. Várunk néhány percet, majd mennek megint. A közönség kedélyesen fogta fel a kocsis ezen kijelentését nem zúgolódott. Megvárta nyugodtan, mire a két lónak újra kedve kerekedett, hogy meginduljanak.

Valami baj azonban mégis történt. Mikor a lovak újra húzni kezdtek, néhányan lemaradtak a kocsiról, nem tudtak elég gyorsan felszállni. Akiket ez a baleset ért, megvárták a következő vonatot és azzal utaztak tovább.

*

Én még emlékezem rá, legalább egy héten egyezer láttam. Mosolygott, szavalt, ide-oda járkált az emberek között. Jókedvét ritkán veszítette el. Hazafi Veray János a költő, a gyöngék pártfogója és a nemzet ébresztője. Ezt hirdette magáról, ezzel köszöntötte legtöbb embertársát. Mindenütt ott volt, egyszer a ligetben, másszor az utcán, a színház előtt, a Margitszigeten, ahol sok ember jött össze. Árulta a verseit, olcsón, pár krajcárért. Kezében fokossal, fején árvalányhajbokrétás nemzeti színű szalaggal sűrűn megtűzdelt kalappal, csizmában, magyar ruhában, mel-

lén rózsakoszorúval, hóna alatt egy kis táskával, melyben a verseit vitte, kínálta mindenkinek, járta a várost.

Egyezer én is vettem tőle, odaadtam neki a tízórai pénzemet. Szépen beszélt, dicsért, ez pedig jólesik minden embernek, különösen a gyerekeknek.

Megvettem tőle azt a versét, az tetszett meg legjobban, melyet abban az időben írt, mikor az egyik gőzmalom munkásai között akarta terjeszteni a céduláit. A kapus nem eresztette be a gyárba, ezért megharagudott reá. Szólt a vers a következőképen:

*A Pannónia malomba
A portás goromba, azonba,
Még azt mondta, hogy pofon vág,
Pofon bizony a nyavalyát,
Nem ilyen magyar poétát, az ebadtát.*

A verset elkérték tőlem. Sajnálom, hogy odaadtam. Többet nem kaptam vissza.

Mikor utoljára láttam strófával köszöntött:

*Adj 'sten jónapot fiatal úr,
Vegyen egy verset a poétatul.*

Szegényt éppúgy elfelejtették, mint a Rákóczi-úti Orbánt, az örök bolondot, ki állandóan a villamos sínek között szaladgált és

hosszú ideig a város egyik legismertebb alakja volt.

Hazafi Veray János a gyengék pártfogója és a nemzet ébresztője, mint ahogy mondotta ő, más azonban ezt nem így tudta róla, elhagyottan, hideg szobában halt meg. Utazóládájában 7 forintot, gyűrött bokrétákat és egy halom verses kéziratot találtak.

#

A múlt század végén úgy Pesten, mint Budán még több irányban közlekedtek a társaskocsik. Főbb útvonalak voltak a Városligetből, Artézi-fürdőtől az Andrássy-úton, Fürdő-utcán, ma gróf Tisza István-utcán és Belvároson át a dunai rakpartra. A Városligetből az Andrássy-úton és Arany János-utcán át Budára a Pálffy-térre. A Városligetből az Andrássy-úton és Fürdő-utcán át Budára a Rudas-fürdőhöz. A Kálvin-térről a Belvároson át a Krisztina-városba, az Erzsébet-kórházhoz. A Deák-térről a Városmajorba. A Ferenc József-térről az Erzsébet Sósfürdőhöz és végül a Deák-térről a Rácfürdőhöz. Menetjegy ára volt hat krajcártól húsz krajcárig.

A Kálvin-térről a Belvárosin át a Krisztina-városba, az Erzsébet-kórházhoz járó társaskocsiról mondok el egy érdekes kis epizódot:

Egy alkalommal, még egészen kicsi voltam, édesapám elvitt magával Budára. Ott volt dolga. A társaskocsira felültünk a Kálvin-téren. Apám adott a kocsisnak néhány szivart, hogy mellé ülhessek. Útközben fogtam a gyepelőt. Akkoriban még nagy dolognak tartottam a kocsihajtást. Ilyen óriási állatokat elvezetni, nem is olyan csekélység — gondoltam magamban. Visszafelé ugyanazzal a kocsival jöttünk, mellyel odamentünk. A kocsis visszafelé is kapott apámtól néhány szivart. Megint ott ültem a kocsis mellett. Igen ám, de a délutáni séta következtében kedvem cetig erősen lelohadt. A lovakat már nem akartam hajtani, inkább aludni ezerettem volna. Többször becsukódott a szemem, apám észrevette ezt, odavett maga mellé. A Belváros, felé már csak mi egyedül, én és apám ültünk a kocsiba. Egyezzerre csak hallom, arra ébredek, hogy apám beszélget a kalauzzal. — Nézze, tegye meg nékem azt a szívességet, itt van egy kis borraivaló, felezze meg a kocsissal, térjen el az útiránytól és, a Zöldfa-utcán (ma Veres Pálné-utca) át menjen a Kálvin-térre! Nem szeretném ezt a kis gyereket hosszú úton keresztül álmosan cipelni. — A kalauz először megnézte, mennyit kapott. Mikor látta, hogy komolyabb összeget, kiszólt a kocsishoz: — János, bá' a Zöldfa-utcán át megyünk a Kálvin-térre, megállunk a Vámház-körútnál, ott az úr a gyerekekkel kiszáll.

János bá' semmit sem válaszolt. Egy kis borralalóért eltért az útiránytól, hajtotta a lovakat a Belvároson át a Zöldfa-utcába, a Vámház-körút sarkára.

Ezt ma már az autóbusszal megtenni nem lehet. Szép idők voltak, elmúltak. Emlékek, melyek soha többet nem jönnek vissza.

Az Országház-utca 20. sz. ház a XV. századból származó középkori épület.

Az Országház-utca egyik legrégebbi utcája Budának. 1480-ban Szent Pál-utcának, 1695-ben Sütő-utcának hívták. A 20. ez. ház a XV. század elején épülhetett a középkori favázas házak mintájára. Fővárosunkban ma már ez az egyetlen olyan ház, mely külsején a középkori jelleget szembetűnően feltűnteti.

Divald Kornél „Budapest művészete a török hódoltság előtt” című könyvében erről a házról írja:

„A budavári magánházak homlokzatain csupán néhány egyszerűbb szabású csúcsíveskori kapu maradt meg változatlanul. Az egyetlen kivétel az Országház-utcai emeletes épület, amelynek homlokzati fala a XV. századból való. Ehhez a ház belső részét a török hódoltság után újonnan építették. A homlokzaton párosával csoportosított ablakokat látunk, emeleti fala egy lábnyira szökell ki a földszinti fal fölött s lóheríves, frízzé olvadó vaskos gyám köveken nyugszik. Hasonló szabású homlokzatokkal a Rajna vidékén is találkozunk, s miként ezek, úgy a budai is a fa-



*Az Országház-utca 20. sz. ház.
Horváth Elemér felvétele 1939. április 4-én.*

vázás épületek hatása alatt készült, mely utóbbiak építése egész Közép-Európában általános volt. Ha téglát házak építésére Budán, kőben gazdag volta miatt, nem is igen használtak, favázás házak a XV. század előtt a várban is voltak, különösen azonban a külvárosokban épültek mindvégig nagy számmal. Hogy a középkori házvételekről való okmányokban a félig, vagy egészen fából épült házak alatt favázás házakat kell értenünk, az valószínű.”

BUDAPESTI KÉPEK

1940. január második fele. Egyik nap reggel 8 óra körül járt az idő. Nagy pelyhekben hullott a hó. Az utcákat magas hó borította. A legtöbb villamos állt. A sűrű ée egész éjszakaán át lehullott hóval nem tudtak megbirkózni. Az utasok legtöbbször az úttesten, a kocsik mellett foglalt helyet és leste, hátha sikerül az első villamost megindítani, g akkor majd mehet a többi is. Sokan nekidöntötték a vállukat s úgy próbálták az első kocsit mozgásba hozni. Még így sem ment. Ugyanaz a kép, mint 45 évvel ezelőtt. Csak akkor a pesti utcákon lóvonat járt. Erős tél volt. A közönség akkor is, segített indítani, de a nagy hóban akkor sem mozdultak a kocsik, éppúgy, mint ma, pedig azóta 45 év telt el.

A Dob-utcában emberek dobálják a havat. Mindegyiknek erős, keményfanyelű lapát van a kezében. Az egyik helyen két pelyhedzőállú fiatalember dolgozik egymás mellett. Az egyiknek rossz, a másiknak szép, újnyelű lapátja

van. Megállnak egy pillanatra. A lapátot a hóba szúrják, s néhány lépésre tovább mennek, hogy egy hóval megrakott kocsit indításánál segídhessenek. Visszajövet, akié a rossz lapát volt, kiemeli a hóból a jó lapátot s azal dolgozik tovább. Ahogy ezt a másik meglátja, elvörösödik, előnti a méreg, felkapja a rossz lapátot és se szó, se beszéd, fejbevágyja vele a társát, ki erre egy jajkiáltással összeesik. A megszokott kép következik: tömeg, rendőr, valószínűleg bíróság és börtön.

*

Valaki mesélte: Apám a 90-es években a Nyugati-pályaudvar mellett 10.000 forintért vett egy telket. Másnap odavezette anyámat s megmutatta néki. Anyám elcsodálkozott, hogy lehetett ezért a gidres-gödrös területért annyi pénzt adni. Apám, anyám ezen kijelentésére azt mondta, majd meglátod, mit lehet ebből a telekből kihozni.

Egy év múlva apám az egyik pesti banktól a telekre 610.000 forint kölcsönt kapott azal a kikötéssel, hogy a telken nagyvároshoz méltó bérházat épít. A ház rövidesen elkészült. 605.000 forintba került. 14 éven át hozott évenként 70.000 koronát (akkor már koronában számoltak), melyből 40.000 korona törlesztésre ment, a többi 30.000 korona pedig apámnak megmaradt. A 15. évben apám el-

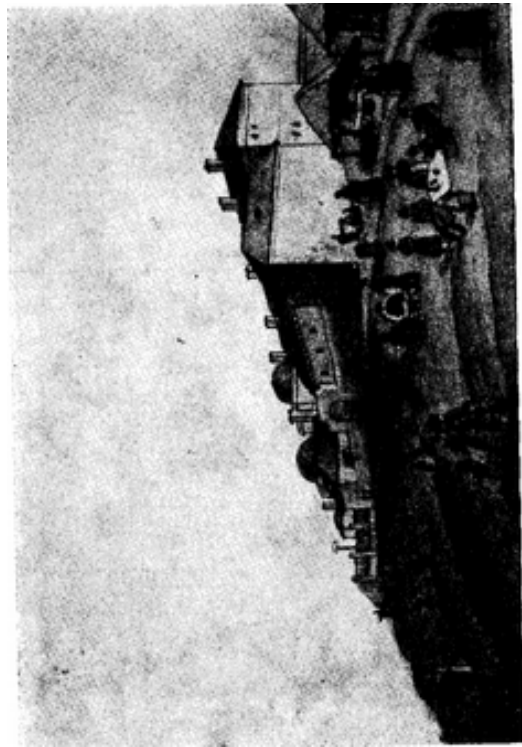
adta a házat 1,100.000 koronáért. Tehát 10.000 forinton keresett először is, 5000 forintot, aztán 14 éven át 30.000 koronát, vagyis 420.000 koronát, végül az eladásnál 495.000 koronát, összesen 5000 forintot és 915.000 koronát. Ma már ilyen üzletet kötni nem lehet. Mit szólnak hozzá, akik ezt a nem mesét, hanem valóságot hallották!

A Csengery-utcában az egyik kapu előtt egy szemeteskocsi áll. A nagy hó miatt négy lovat fogtak elébe. A ház szemetét kihordták, felrakták a kocsira, mire a kocsis indítani akar. A lovak nem bírják a kocsit. A kocsis pattogatja az ostorát, de nem üti az állatot, pedig az arcáról lerí, nagyon szeretné verni. Úgylátszik, szigora a gazdája, fél tőle. Szigorúan eltiltotta az állatok ostorozását. Félti az állását, inkább szép szóval, csúnya szóval, ostopattogatással próbálja mozgásba hozni a lovakat. A lovak erőlködnek, jobban, mintha ütnék őket. Végül megindul a nehéz jármű, s a kocsis nagy morogva megigazítja a sapkáját.

*

A Gellért-szálló márványtermében farsangi estet tartottak. Egy író is szerepelt, ki verseiből néhányat felolvasott. A terem tömve

volt emberekkel. Az akusztika teljesen rossz volt. Az író elég erős hangon adta elő írásait és dacára ennek, a hátul levők egy szavát sem hallották. Mellettem ült egy öregasszony. Mikor az író előadását befejezte és felhangzott az erős taps, hosszan, kitaratóan, az öregasszony odaszólt hozzám: Minek tapsolnak olyan erősen? Még megtörténik, hogy verseinek elmondását megismétli. Szegény asszony, gondoltam magamban.



Gellérthegy a csillagvizsgáló toronnyal és az intézet tisztviselői számára épített lakóházzal.

Mikor az egyetemet Nagyszombatról Budára helyezték, gondoskodni kellett a csillagvizsgáló intézet elhelyezéséről is. Hell Miksa bécsi jezsuita azt tanácsolta, hogy a Gellért hegy teteje volna a legalkalmasabb hely a csillagvizsgáló részére. József nádor ugyan ezen a véleményen volt. A nádor javaslata alapján kezdtek hozzá 1813-ban a csillagvizsgáló építéséhez. 1815-ben elkészült. Ünnepélyes megnyitása 1815. október 15-én történt. A műszereket Münchenben, Reichenbachnál, a híres tüzérségi kapitánynál rendelték meg. Az épület keletről és nyugatról egy-egy magas, széles toronnyal bírt, melyet középen egy negyvenöt láb hosszú, magasablakú csillagvizsgáló terem kötött össze. Ez volt az első magyarországi csillagda, mely az akkori időben nagy hírre tett szert kitűnő műszereivel, de méginkább sikeres megfigyeléseivel. 1849-ig állt fenn.

A szabadságharc alatt magyar csapatok „szállták meg” a Gellért-hegyet és lőni kezdték a budai várat, ahonnan zápor módjára hullottak vissza a golyók, pusztulásba fenyegetve a csillagdat is.

Montedegoi Albert Ferenc segédcsillagász, hogy megmentse a csillagda-műszereket, éjnek idején a Rudasfürdő pincéjébe hordta le azok egy részét, ahonnan évek múlva az egyetemre kerültek át. Sok műszer elkallódott, széthordták a katonák. A tabáni zsibárosok csábították csekély pénzért arra a legénységet, hogy szerezze meg a műszereket, melyeket azután szétdaraboltak a bennük levő érc értékesítése végett. Schwaiger Vencel tabáni bíró, mikor Nagy tábornok rendeletére megmotoztatta a házakat — mint mondja az egyik egykorú lap —, az ellopott műszerekből nagyon sokat megtalált, de már csak csonkítva.

A csillagvizsgáló helyébe 1852-ben a Fellegvár, Citadella épült, amely megvan ma is.

***EGY FELEJTHETETLEN
MOZIÉLMÉNY***

38 évvel ezelőtt egy forró nyári napon történt. Kamaszkorban voltam. Édesanyám magához hívott, egy levelet meg pénzt nyomott a markomba és azt mondta: Fiam, itt van ez az írás és 20 krajcár. Az írást elviszed Budára a Toldy Ferenc-utcába, megjelölte a nevet és számot is hogy hová. Választ nem kapsz. Utána rövid időre elmehetsz a Neti nénihez. (Neti néni volt a testvérje, szegény azóta már meghalt.) Ne maradj soká! Még világgossal jöjj haza! A 20 krajcárból vegyél hajóretourjegyet, ami marad, ha közben megéhezel, abból sóskiflit vásárolj magadnak!

Micsoda öröm egy kamaszkorban lévő gyerekek részére, egész délutáni szabadság, séta. 20 krajcár, melyet úgy költhetek, úgy használhatok fel, ahogy nekem tetszik. Hajón nem megyek, gyalog sietve hamarabb Budára érek. Sós-kiflit minek vegyek! Neti nénitől úgyis kapok majd uzsonnát, gondoltam magamban.

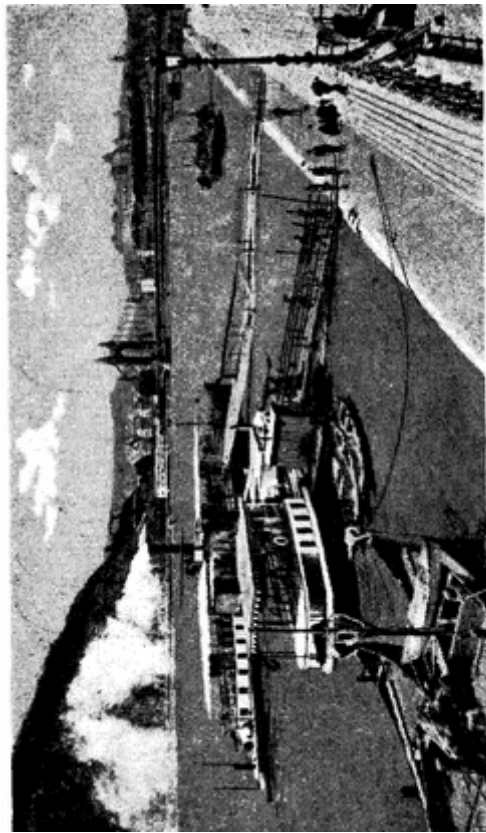
Fogtam a kalapomat és szerényen elköszöntem. A kapuig még csak nyugodtan mentem;

ahogy azonban az utcán voltam, megindultam sietve a Ferenc József-híd felé.

A pléhszámos, lószőrforgós rendőr a vásárcsarnok előtt az úttest közepén állt. lemert engem. Nem mertem mellette átvágni a másik oldalra, a Nádor-szálloda irányába, nehogy megszólítson. Elmentem a vásárcsarnoki vendéglő mellett. A pocakos tulajdonos — így hívtuk mi gyerekek — éppen ebédelt. Sokan nézték. Egy egész liba volt előtte. Arról volt híres, hogy együltében egy ilyen állatot teljesen megevett. Fejétől a lábáig nem maradt belőle semmi. De kövér is volt, mégpedig nagyon. Megtörtént vele, hogy a Vámház-körúton egy konflisba akart szállni és a kocsis nem engedte. Alighogy a kocsi első lépcsőjére lépett, az egész alkotmány majdnem felfordult. A kocsis, ki a bakon aludt, ijedten rezzent össze, megdörzsölte a szemét, s ahogy meglátta, ki az utasa, odaszólt néki:

— Az urat sehová se viszem! Ki fizeti meg, ha a kocsim összetörik! — Én! — felelte a vendéglős. — Tessék előre pénzt deponálni, akkor mehetünk! — beszélt tovább a kocsis. Mikor a vendéglős ezt meghallotta, becsapta a kocsi ajtaját s nagymérgesen elindult gyalog.

Étkezését nem néztem végig, minden percre szükségem volt. A Ferenc József-hídnál megálltam, azon gondolkodtam, hogyan lehetne ingyen átjutni Budára. Akkor még hídpénzt



A Hattý duna személyn szállító hajó 1903-ban.

fizettek. Sok gyerek volt körülöttem, kicsi és nagy, fiatalabb, öregebb, mindegyiknek az járt az eszében. Nem mertem megkockáztatni, amit tőlük láttam. Ha jött egy stráfkocsi, felkéredzkedtek reá. Mindig akadt jószívű ember. Szégyelltem magamat ilyent csinálni. Odamentem a jegyeladóhoz, leguberáltam a két krajcárt, kaptam érte egy bilétát, melyet mindjárt ott a jegyeladó melletti tartályba be kellett dobni.

A híd közepén találkoztam a Hattyú nevű személyszállító hajóval. Zakatolva rohant el a híd alatt a Vámház-kikötő felé. Sok utas volt rajta. Ezek vagy a Császárfürdőbe vagy a Margit-szigetre igyekeztek.

Végigmentem a Dunaparton a Rudasfürdő mellett, Tabánon át kijutottam a Lánchídhöz. Sietve befordultam a Fő-utcába és 15 perc múlva már a Neti néninél fogyasztottam az uzsonnát.

Nem maradtam soká nála. Fel is tűnt néki, miért megyek olyan hamar. — Úgylátszik, már nem szeretsz — mondta —, míg kisebb voltál, szívesebben tartózkodtál nálam. Na csak menj! Tudom, valamiben töröd a fejedet. Aztán vigyázz magadra! — Igenis, kézit csókolom! — feleltem nagy alázatosan. — Csak arra kérem a Neti nénit, ha találkozik édesanyámmal, mondja azt, egész délután itt voltam. — Ejnye, ejnye, nem szoktam hazudni — válaszolt fejcsóválás közben —, de

teérted megteszem. Na, Isten veled! — Betette az ajtót, én pedig megfordultam, s uccu neki, a legrövidebb utcákon át mentem a Bomba-térre, a mai Batthyány-térre.

A Bomba-tér — a mai Batthyány-tér — 38 évvel ezelőtt egészen másképen nézett ki, mint ma. Nem volt parkírozva. Homokos, poros volt. Sátorok álltak rajta, különféle árusok, kik különböző árakon kínálgatták portékájukat.

A tér közepén egy nagy ponyvás-sátor állt. Bejáróját függöny takarta. A bejáró előtt fapódiumon egy kikiáltó ordította: — Tessék, hölgyeim és uraim, — mikor meglátott, még hozzáfűzte: fiatal uraim —, tessék befáradni, pár krajcárért itt látható Sergius nagyherceg meggyilkolása és egy nagy csomó nevetető mozgókép, melytől az öreg megfiatalodik, a szomorúságot vidámság váltja fel! Sokat nevetnek, folyton nevetnek. Ilyet még nem láttak, mozognak az emberek, a lovak, az állatok. Tessék, uraim, hölgyeim, fiatal uraim, csak pár krajcár a belépődíj! Tessék, tessék, jöjjenek minél többen!

Ez kellett nekem, ezért siettem. Fizettem 15 krajcárt, kaptam érte egy jegyet és megnyitották előttem a földi mennyországot, melyre már hetek óta vártam.

Ahogy beléptem, szétnéztem, mit látok. Elöttem, vagy 12 méterre, egy kifeszített fehér vásznat. Jobbra egy kisebb pódiumot,

azon volt vagy 4—5 zenész, kürtös, nagydobos, kisdobos, cintányéros és még valamiféle, amit azonban a sötétség miatt nem tudtam kivenni. A pódium mellé ültettek, ahol a nagydob volt. Na, gondoltam magamban, itt aztán jó helyre kerültem. Ha belevágnak a nagydobba, megsüketülök. A nagydobos, mintha tudta volna, min gondolkodom, odaszólt nekem: — Ne tessék félni, nem ütöm erősen! Attól se féljen a fiatal úr, hogy fejbevágom, magasan ütök, magához nem ér a dobverő. — Nagyot sóhajtottam, aztán behúztam a fejemet. A sátor közepén néhány petróleumlámpás pislákkolt. A mozgógép a hátam mögött állt egy magas faalkotmányon, mögötte a gépész ült, ki javította a gépet.

Csöngettek. Sötét lett. Elöttem a vásznon alakok jelentek meg, kozák lovasok. Egyszerre csak látok egy főúri lovaskocsit, majd embereket, kik a kocsi felé szaladnak és bombát dobnak. A közönség felszisszen. A képen a bomba robban, sűrű sötét füstfelhőbe takar be mindent. A nagydobos veri a dobot, szól a csinadratta, én meg lélekzetemet is visszafojtva figyelek.

Hirtelen vége mindennek, a zene elhallgat. Kinyitják a bejárót takaró függönyt, világosság szalad be a sátorba. Szemeimet dörzsölöm, nagy csodálkozás közben akarok a nagydoboshoz szólni, de látom, hogy a nagydobos a tulajdonossal hangosan beszélget. —

Ezt aztán megcsinálta! Mondtam magának, ne vágjon bele olyan nagyot abba a dobba! — beszélt hangosan a tulajdonos. — Nem vág-
tam én, uram — felelte a nagydobos félve —, közel vagyunk a képhez, a bombaszilánkok, úgylátszik, ezt is eltalálták.

Általános kacagás és nevetés közben indult a következő kép.

Ez volt az én első moziélményem 38 évvel ezelőtt, 1902-ben. Azóta sok víz folyt el a Dunába. Az öreg Hattyú valahol lenn az Al-Dunán teljesít szolgálatot. Hídpénzt már nem fizetnek az emberek. A Bomba-térből Batthyány-tér lett és parkírozva van. Eltűn-
tek az árusok, a mozi, mely azóta nagyot fejlődött. Beszélő, zenés, színes filmeket látunk. Szebbnél-szebbet, tartalmasakat, hatalmas fűtő-
testekkel, villanyvilágítással felszerelt mozi-
helyiségekbe, külön gépházakba beépített modern gépekkel. Vájjon milyen lesz a mozi 38 év múlva, 1978-ban?



Nepomuki Szent János szobra a régi Pest-budai hajóhídon.

Az első valamire való, 47 hajóból álló hajóhíd 1767-ben készült a Kishíd-, ma Türr István-utcával szemben. Az utolsó hírt a hajóhídról ifj. Palugyay Imre 1852-ben megjelent „Budapest leírása” c. munkájának 91. oldalán találjuk, és ez így szól:

„1849. április 24-én kora reggel a császári hadsereg Pestet elhagyva Budára költözött át, felgyújtván maga mögött a hajóhidat.”

A pesti oldalon a hídtól délre eső részt Aldunasornak, északra eső részt Feldunasornak hívták. A hajóhíd közelében volt legerősebb a városi élet. Kávéházak nyíltak, főb-
bek között a híres Kemnitzer-kávéház, melyben 1795-ben Csokonay vitéz Mihály is járt. Szép időben a híd előtti promenádon sétáltak az uracsok és arszlánok, itt mondták el egymásnak a legfrissebb pestbudai híreket. Itt szerepeltek a literátusok és az éhenkórász poéták is.

A hajóhídon nemes ember és, pestbudai polgár a gyalogátkelésért hídpénzt nem fize-

tett. Nemes embernek kocsija, lova is ingyen járt, a polgár ellenben kocspénzt már adott. Később a hajóhidat a pesti részen jobbról ce balról egy-egy csinos épület díszítette. Az egyik a hídvámosok tanyája, a másik a frissítőház volt.

A budai oldalon neves hely volt a „Debrecen városához” cégérezett vendégfogadó épületében lévő hídkávéház, melyben szintén sok híres ember fordult meg.

Télen, ahogy beállt a hideg, szétszedték a hajóhidat ée ekkor hirtelen igen messzire került Pest — Budától. Csónakos, vitte át jó pénzért, akinek sürgős dolga akadt a túlsó parton. Zúgott a szél, kiabáltak a sirályok, sokszor elnyomták — mint a régi írásokból olvassuk — a vergődő ember halálsikolyát, ahogy elpusztult a hullámsírban.

Még érdekesebb volt, mikor méter vastagon befagyott a Duna. Ilyenkor arra alkalmas helyen szalmát hintettek a jégre, s ott jártak egyik partról a másikra az emberek.

És egy szép napon elpusztult ez a csodálatos alkotmány is. A hidat eladták az ácsnak. Kőből kezdtek hidat építeni, melyre néhány évvel előtte az ember még gondolni s.em mert volna; kőből, vasból, láncokból összerakva. Valóságos istenkísértés ilyennel próbálkozni — mondták egymásnak a jurátusok és a diákok.

És ma hét híd köti össze Pestet és Budát. A több mint egymillió lelket számláló főváros életében a Duna ma már nem akadály. Zúghat a vihar, befagyhat a folyó, kiabálhatnak a sirályok, ezek szépségében csak gyönyörködünk, ahogy pillanatok alatt átvisz bennünket a rohanó autóbusz a hidakon.

LEVÉL BÁTYÁMTÓL

1940. JANUÁR 29.

Torbágy, 1940. január 29.

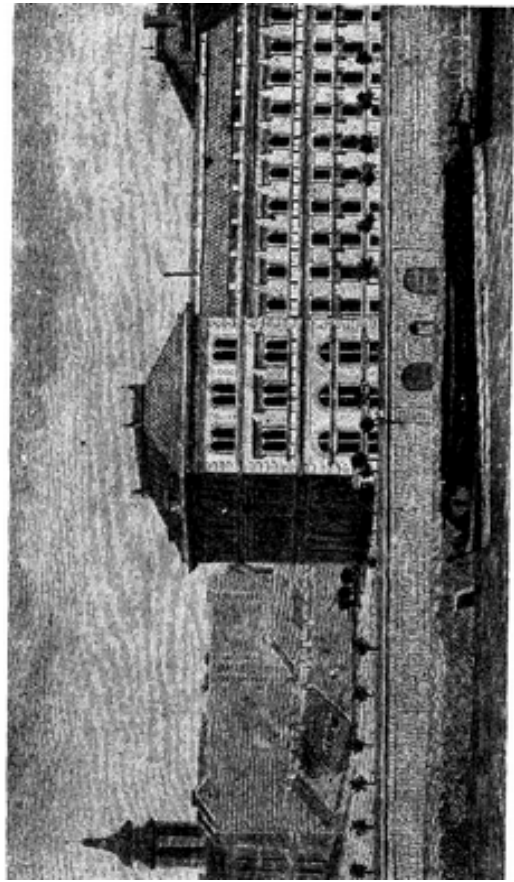
Kedves Öcsém!

Azokról a dolgokról, amiket Te láttál és tapasztaltál Pest-Budán, nem akarok írni, mert azt már többnyire ismered, azonban majdnem egy évtizeddel előnyben vagyok előtted (sajnos, a valóságban hátrányban), így én már sok mindent láthattam a gyermekszemeimmel Pest-Budán, amikor Te még nem léteztél.

A legutolsó leveledben említett Vámház-körúti lóvonat adja nekem az impulzust, hogy a Vámház-körútról írjak egyet-mást, amikor 5 éves koromban oda kerültünk.

A Mária Valéria-utca 17. szám alól költözködtünk ide a Vámház-körút 5. s.Z. alá 1890. május 1-én. Mondhatom Neked, sokkal barátságosabb hely volt az akkor, mint ma. Kedves vidékies. A forgalom a legminimálisabb veit. Hiszen csak lófogatú kocsik mentek. A híd nem létezett, a mai csarnok helye pedig

deszkakerítéssel bekerített méhészet volt. Az utca közepén vonult végig egy pár sín a a lóvonat számára (akkor még kitérőkkel jártak a kocsik). A lóvonat bizony nem járt sűrűn. A többi gyerekkel patkószegeket raktunk a lóvonat kerekei alá, mert el volt közöttünk terjedve az a hiedelem, hogy amelyik patkószegezen 100-szor keresztül ment a lóvonat, annak különös, túlvilági bűvös ereje lesz. Az ilyen úgynevezett „kész” patkószegekért aztán sok mindent lehetett cserébe kapni. Voltak tisztességes, de együgyű alakok, akik becsületesen 100-szor átjárták a lóvonatot a patkószegezen, miközben a lóvonat minden egyes patkószegeznél zötyögött egyet. Voltak, akik bizonyos számú művelet után megunták a dolgot és elcserélték a patkószeget, mint már teljesen „kész”-et; de voltak élelmes, lelkiismeretlen csirkefogók is, akik egyszer sem járták keresztül a lóvonatot és mégis mint „kész” patkószeget hozták forgalomba a gyerekek között, csak egy kicsit összekalapálták, hogy erősen viharedzettnek nézzen ki. A lófogatú vonat persze elég ritkán járt, úgyhogy igen nagy türelem és hosszú idő kellett ahhoz, aki 100-szor átakarta járatni a patkószegeken a lóvonatot. Én a „kész” patkó szegekkel százsámra szereztem magamnak számológéduját, préselt képet, sok tollat, gombot, de még több golyót és szép üveggolyókat. A járda mel-



Dunáról nézve a Várméház-körút jobboldala látszik a fővámház-épülettel.

A kép 1881-ből való.

letti folyókákon űzött golyózások nagyszabásúak voltak; ez különben egy külön fejezetet érdemel, erről majd máskor. Elképzelhető, milyen kedélyesek és csendesek voltak az utcák, ha ilyen dolgokat lehetett művelni a gyerekeknek az utca közepén és szélén. Ma örül az ember, ha a közlekedési rendőr segítségével át tud jutni az egyik oldalról a másikra. De menjünk sorjába. Kezdjük a Dunánál. A levonatnak a Vámháznak a Duna-felőli oldalán volt a végállomása. A hídnak még nyoma sem volt. Emlékszem, édesapánkkal onnan a Fővám-térről propelleren mentünk át Budára a Blocksbadhoz, vagy Sál-oefürdőhöz. Innen délfelé a Promontoriúton és, Fehérvári-úton bizony csak imitt-amott lehetett egy-egy viskót vagy tégláégetőt találni. A Sárosfürdőtől észak felé még álltak a Gellért-hegy alatt azok a rozoga kis házak, amelyek a régi metszeteken láthatók. Amikor ezeket a főváros kisajátította és bontani kezdték, akkor én és egy balatoni megkíséreltük a Gellért-hegyet a legmeredekebb dunai részén megmászni. Már majdnem felértünk a Citadellához, de célunk előtt egy olyan kiálló sziklatömbre akadunk, hogy vissza kellett jönnünk. Föl még csak ment valahogy a sziklába való kapaszkodással, lefelé azonban csak a jó Isten mentett meg mindkettőnket, hogy le nem

zuhantunk. De gyerünk vissza megint a pesti oldalra. Ahogy kiszálltunk a propellerből, a régi Molnár-utcára vetődött szemünk. Ott még egymás hegyén-hátán volt akkor a sok viskó. Mindjárt a Fővám-térői nézve, az első jobboldali saroképület olyan rozzant, alacsony földszintes házacská volt, hogy az ablakon keresztül lehetett besétálni a szobába. Amikor serdülni kezdtem, 10—12 éves lettem és arra játszottam, feltűnt nekem, hogy ott ebben a viskóban, a kapu alatt és estefelé a ház előtt az utcán 2—3 kifestett nő ácsorog és dúdolgat. Akkor még nem értettem a dolgot, de rövid idő múlva rájöttem a dolog nyitjára. Ilyen nőekkel különben akkoriban tele volt a környék. Molnár-utca, Só-utca, Zöldfa-utca eleje, Bástyá-utca elejétől végig, Magyar-utca teljes hosszában, a ferencvárosi részen pedig a Mátyás-utca és Imre-utcától kifelé csak úgy hemzsegték ezek a díszes virágok. Érdekes környék volt ez akkoriban, ma nagyon sivár. Amikor beköltöztünk a Vámház-körúti házba, a szél még keresztül-kasul járta azt. A Kossuch-cég még akkor nem hurcolkodott be; a szomszados 7-es számú földszintes viskóban volt a gyári lerakata. Csak hetek múlva kezdtek berendezkedni, addig én a kiskocsimmal kimentem a Vámház-körúti kapun, megkerültem az épületet, bejöttem a Pipa-

utcai kapun és úgy tovább körforgalmaztam. Szemben a Vámház-körúton a Jörg Lujza előtti trafik az Enyingi Adolfné trafikja volt, hol a lutri játékosok álltak körül a fekete táblákat, melyen szép sorjában a Monarchia több városa volt feltüntetve. Magyarországról Budapest, míg a többi városok voltak: Bécs, Prága, Brünn, Linz stb. Mindegyik város alatt 5 kocka volt, ahová krétával beírták a nyerő számokat. Mindenki szorongva vette elő a céduláját, amire fel volt jegyezve, hogy milyen számokra tett és összehasonlította a táblán lévő számokkal. Ez a lutrijáték kár, hogy kimúlt, sokkal szebb, érdekesebb és romantikusabb volt, mint a mai osztályorszájáték, mely olyan rideg, mint az emberek, akik azt csinálták, mint az utcák a boltok, ahol azokat árulják. A kis lutri az más volt. Szoros összefüggésben volt az emberek álmával, az álmoskönyvvel, amelyből kikeresték, hogy milyen” álomnak, milyen szám felel meg és mint legkívánatosabbak ezt azután a kislutrin meg is tették. Ma kinek van álmoskönyve¹? Senkinek. Akkor mindenkinek volt. Akkor minden könyv- és papírkereskedésben, utcán és ligetben lehetett kapni, ma...? Talán nem is lehet már kapni, s ha igen, bizonyára nehezen és hosszú kereséssel. Szép volt,

kár, hogy elmúlt. Miért is nem lehet abban a világban, abban a környezetben és abban a levegőben élni ma is!

Legközelebb folytatom, addig is szeretettel ölel

bátyád:

Rezső.



A régi Népszínház, ma Nemzeti Színház.

Horváth Mária jelvétele 1939. április 15-én.

A mai Nemzeti Színházat a Rákóczi-út és körút sarkán 1875-ben építették reneszánsz stílusban Fellner és Helmer bécsi építészek. Eredetileg Népszínház volt a neve és magyar népszínműveket játszottak benne.

Az állam 1913-ban vette bérbe a Nemzeti Színház számára, amelynek régi épületét a Rákóczi-út elején lebontották.

Európa egyetlen népénél sem volt a nyelv fejlesztésére oly döntő befolyással a színház, mint a magyarnál. Nálunk igazán nemzeti színészetről beszélhetünk. Az ország első színpadának hagyományai teljesen összeforrtak a nemzet újjáébredésével. A múlt század elején kezdte szárnyát bontogatni a magyar színművészet s egy-kettőre magasra emelkedett. A nemzet hervadhatatlan érdemű nap-számosai, az állandóan anyagi zavarokkal küzdő színészek szólaltatták meg a magyar dráma múzsáját és szolgálták a tiszta magyar nyelv és művészet ügyét.

1837-ig — míg megnyílt a mai Múzeum-körút és Rákóczi-út sarkán, Grassalkovich herceg által ajándékozott telken Zitterbach Mátyás tervei szerint épült Első Magyar

Nemzeti Színház — a magyar színészek mostoha gyermekei voltak a pest-budai színpadoknak. Mindenfelé német szó járta. A magyar színjátszás elé állandó akadályokat gördítettek. Csak nehezen engedték szóhoz jutni a magyar színjátszás művészeit.

Az Első Magyar Nemzeti Színház felépülését leginkább Fáy Andrásnak és Földváry Gábornak köszönhetjük. Ők buzdították Pest vármegyének karait és rendeit, hogy Pest városában mihamarább állandó magyar színházat építsenek.

Az Első Magyar Nemzeti Színházat 1837 augusztus 22-én nyitották meg. Többször átalakították, átépítették. 1908 őszén, mikor szóbakerült, hogy a régi épületet lebontják, s újat, a kor igényeinek, a város fejlődésének megfelelően építenek helyére, költözött át az intézet a régi Népszínház épületébe. Azóta lett a régi Népszínházból Nemzeti Színház.

Még a világháború kitörése előtt pályázatot hirdetett a kormány az új «zínházpalota» építésére, de a közben előállott súlyos gazdasági válság, Töry és Pogány kitűnő terveit tekintve, hogy az építési költségek előteremtése még ma is lehetetlen, az új színház megépítését nem engedte megvalósulni.

LEVÉL BÁTYÁMTÓL

1940. FEBRUÁR 8.

Torbágy, 1940. február 8-án.

Kedves Öcsém!

Írod, hogy szívesen olvasod az én 50 év előtti megemlékezéseimet. Hát ha szívesen olvasod, úgy folytatom. Megmaradok egyelőre szorosán a Vámház-körút környezetében, mert úgy sokkal érdekesebb, ha ennek a környéknek 50 év előtti minden zeg-zúga felelevenedik előttünk, mintha csak általánosságban beszélnénk róla.

Mint már említettem, a Vámház-körút 5-ös számmal szomszédos 7-es szám alatt, 1890-ben a Kossuch-cég rozoga, földszintes raktárháza állt. Ezt rövidesen lebontották, amikor azután áthurcolkodtak az 5-ös számba, helyére épült a mai ház (Kerkápoly-háznak hívták t. i. Kerkápoly alapítványi ház volt). A házban az első üzlet, az 5-ös szám felé, Morgenroth Náthán seprű és kefeüzlete volt.

A 7-es számnak kapun túl levő üzletében, ahol most a Woittitz-üzlet van, nagy Laci-konyha létesült, mindjárt a ház felépítése alkalmával. Jó öreg Dobzse László királyunk is állítólag ilyen népkonyhába ment

étkezni, amikor már teljesen kiürült a királyi kincstár pénzkészlete. Róla nevezték el később az ilyen fajta népkonyhákat. Ha ilyen népkonyhába járt a jó öreg Dobzse László étkezni, mint amilyen a Vámház-körút 7-es számú volt, akkor ne sajnáljuk őt. Itt igazán nagyszerűen főztek és olcsó volt minden. Egy kitűnő leves 6 krajcárba került, főzelék feltéttel 16 krajcárba, egy cigánypecsenye 16 krajcárba, egy nagy krémes, vagy almáslepény 4 krajcárba. Engem leginkább a krémes és almáslepény érdekelt, amihez igen gyakran hozzá tudtam jutni, tekintve azon körülményt, hogy a Lacikonyhásnak két gömböc fia (egyik 10, a másik 11 éves) pajtásaim voltak. Mind a két gyerek szélesebb volt, mint amilyen magas. Úgy látszik a régi Lacikonyha-koszttól jól meg lehetett hízni, mert a jó öreg Dobzse László királyunk is igen jó kondícióban volt, a képei után ítélve. Ezek a gyerekek sem éheztek, mondhatom. Iskola után mindig találkoztam velük, amikor egymásután húzták ki a zsebükből a jó krémes- és almáslepényeket. A Lacikonyha kirakata igen csábító volt. Az egyik auslag — mint akkor mondták — tele volt toronymagasságú süteményekkel. Az ajtó felől a legfinomabb cigánypecsenyeillat csapta meg a járókelők orrát; a másik kirakatonban sütötték a cigánypecse-

nyét, amit kívülről seregesen bámultak. Ez a két gömböcpajtás nemcsak azért volt jópajtás, mert hordták nekem a süteményeket, hanem gyakran megvédtek erejükkel és tekintélyükkel, sok csirkefogóval szemben. Nyolcéves voltam. Akkoriban a környéken három csapat létezett, akik egymás ellen háborút folytattak: 1. a Molnáristák (a Molnár-utcából és környékéről regrutálódott fiúk), 2. Vámházisták (a Vámház környékéről való csibészek). Ezek közé tartoztunk mi is. 3. A Múzeumisták (a Múzeum és környékéről). Ez a három, félelmetes csapat uralta ezt a környéket. Minden egyes gyerek felszerelése a következő volt: egy speringi, bizonyára ismered, az ujjakra felhúzható vasdarab, amivel, ha komolyan fejbekólint az ember valakit, vagy az orrán találja, úgy készre lehet az illetőt csinálni. Ma is félelmetes fegyver, jó kezekben. A második eszköz volt a csúzli, hozzávaló apróbb kövekkel, amivel annak idején sok gyereknek kilőtték a szemét; természetesen véletlenül, mert célozva sohasem találták el. Sok nagyobb kő is hozzátartozott a felszereléshez a zsebeket telerakva. Egy-egy csapat 30—40 gyerekből állt. Gyakran nagy harc volt köztünk. Egy-néhányszor részt vettem ezekben a harcokban, de mikor láttam, hogy ennek fele se tréfa, az embernek kilőhetik a szemét csúz-

lival, beverhetik a fejét speringgel, úgy intéztem a dolgot, hogy az én két gömböc-pajtásomat fedezéknek használtam fel, amire alkalmasak voltak, széles hátuknál fogva. Mikor azután egy szép napon, az egyik gyerekek tényleg kilőtték az egyik szemét, többeknek pedig bevették a fejét, jobbnak láttam felhagyni ezekkel a harcászati dolgokkal és selyemhernyótenyésztésre adtam a fejem. Mielőtt még elmondanám, hogy honnan vettem a hozzá szükséges szederlevelet, a teljesség kedvéért elmondom, hogy később a Lacikonyha helyére került a Woittitz-üzlet, mely azelőtt egy kis pincehelyiségben székelt, a Hal-tér mellett, a régi Duna-utcában. Egy igen rozoga, régi házban volt ez az ület, melyet még ötéves koromban ismertem meg, amikor a Mária Valéria-utcában laktunk. Rozoga, kitaposott lépcsők vezettek a pinceüzletbe. Künn az utcán a pinceüzlet lejárata előtt tele volt akasztva a fal mindenféle kartonszoknyákkal és kötényekkel. Romantikus,, egy régi üzlet volt az. Ha mostanában elmegyünk a Woittitz-üzletbe, valamit vásárolni, mindig az idősebb Woittitz-fivérral iparkodok alkudni; ha eszébe juttatom, hogy én még a Duna-utcából ismerem, a már régen meghalt mamáját, felújítom a régi emlékeket, annyira meghatódik az idősebb Woittitz-fivér, hogy annyit al-

kudhatok le a portékából, amennyit akarok, így lehet a régi emlékeket gazdaságosan felhasználni.

No de most térjünk át arra, hogy honnan vettem én a selyemhernyótermeléshez a szederlevelet. A Vámház-körút 9-es szám alatt, ahol most a Steiner pék van, azelőtt a Breslmayer-sütőde volt, akkor még nem volt ház. Az utca felől deszkapalánk volt. Ha azon keresztül bement az ember, egy nagy udvarban találta magát, melynek közepén egy óriási vén eperfa, illetőleg szederfa állott. Az udvar végén, egészen hátul, egy füstös, rozoga, ha jól emlékszem U-alakú egyemeletes épület állt. A Te régi, Halácsy-féle térképeden (mit tőlem cseréltél) bizonyára jól látható ennek a régi épületnek az alaprajza. Innen, erről az öreg fáról, szedegettük mi, gyerekek a leveleket. A következő épület a 11-es számú, akkor már meg volt (1890-ben). Már akkor is régi, füstös-kormos, nagy udvaros épület volt, ahová azért szerettem bejárni, mert minden verklis beengedtek, s minthogy nagy ház volt, sok kis lakással, nagy ricsaj volt mindig az udvarán, ha jött a verklis, ami nékem nagyon tetszett.

Mára elég, pár nap múlva folytatom, addig is ölel, szeretettel

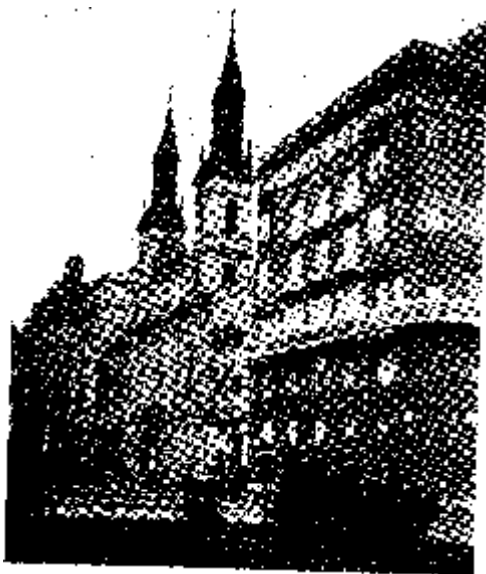
bátyád:
Rezső.

A görög macedón nem egyesültek dunaparti templomáról Petrik Albert, a „Régi Budapest Építőművészete” c. munkájában a következőket mondja:

„A görög keleti vallásúak nemzetiségre szakadozva, építettek annak idején maguknak templomokat. A legtöbb ilyen vallású polgár, nemzetiségre nézve szerb volt ée ezek a Váci én Szerb-utca sarkán építették az úgynevezett Rác-templomot. Volt azonban a fővárosban néhány görög (macedón) kereskedőcsalád, s voltak oláhok is, akik összeállva, együttesen építettek a Petőfi-téren 1789-ben maguk számára templomot. Egyházi épületek között az evangélikusokét kivéve az egyetlen klasszicizáló templom a fővárosban. Mint ilyen, nemcsak maga az épület, hanem sokkal inkább annak belső felszerelése érdekes, amelyben a legapróbb részletekig stílusbeli tisztaságra törekedett a tervező.”

Ezeket írja a dunaparti görög keleti templomról Petrik Albert a „Régi Budapest Építőművészete” c. munkájában.

A Duna felől nézve, a templomtól balra volt a híres görög udvar nevű ház, melyet



*A görög-macedón nem egyesültek
dunaparti temploma.*

Horváth Mária felvétele 1939 április 15-én.

1937-ben lebontottak. Görög udvarnak azért hívták, mert túlnyomóan görög származású családok, vagy ezeknek rokonai lakták.

Néhai Szacelláry Pál, ki nagy szeretettel kutatott Buda és. Peet régiségei után, „A budapesti görög udvar” c. könyvében a dunaparti görög keleti templomról elmondja, hogy:

„A templom udvarát régebben temetőül is használták, amit a templom falába elhelyezett vörösmárvány sírlapok tanúsítanak. Ugyancsak a templom udvarfelőli falába van illesztve Abádiai nemes Grabovsky Athanáznak és hűségese hitvesének emléktáblája. Ez a nemes ízlésű úr építette a mai Piarista-utcai remek palotát, melyben ma a Kriszt-féle „Buda városához” címzett vendéglő van és mely egyike a főváros legszebb barokk építészeti emlékeinek.

LEVÉL BÁTYÁMTÓL

1940. FEBRUÁR 26.

Torbágy, 1940. febr. 26.

Kedves Öcsém!

Megint kinyitom az emlékezés, egyik fiókját és kiszedegetek belőle egyet-mást, amit érdeméennek tartok a megemlítésre. Amiket eddig elmondottam, inkább tárgyi, mint szubjektív vonatkozású események voltak. Amit ezután írok, abban szintén lesznek rideg tárgyi vonatkozású, de szubjektív dolgok is és, éppen ez a keverése és felhígítása az akkori életnek teszi majd élvezhetőbbé írásomat.

A szubjektivitásnak igen nagy szerepe van egy város, egy városrész, egy régi épület, vagy azok eltűnése után emlékeik szeretetében. Én nem adom semmi pénzért, hogy mint gyerek még járhattam a régi Városházában, a Városház-téren, hol meglátogattam az első emeleten az öreg Fadgyas bácsit, ki ott teremőr volt. Vagy hogy jól ismertem azt a nevezetes épületet a Rózsaterén, ahol a „Török Császár”-hoz címzett kávéház volt. Sohse tudtam csak úgy el-

menni mellette. Mindig megbámultam. Ebben a házban az első emeleten lakott Dénes bácsi és a felesége, Ilka néni, kik jól ismer-tek engem. Ez a Dénes bácsi, ha belejött a mulatásba, nem maradt annak egy megveszekedett vasa sem. Ami pénzt nem vitt el a dínom-dánom, azt megkapta a cigány. Tízéves koromban, egyszer nyáron, elvittek a Cinkotai Nagyitcébe. Nagy traktát csapott ott Dénes bácsi. Mikor spicces lett és elkezdett a cigányokkal barátkozni, felesége, az Ilka néni jónak látta hazaindulni. Ez azonban nem ment könnyen. Végre elindultunk és eljutottunk a régi Kerepesi-úton lévő Frühauf-kávéházig. Ez a kávéház a Kerepesi- (ma Rákóczi-út) végén abban a házban volt, amelyik most két éve részben összedűlt. Amint arra mentünk és kihallatszott a cigány édes-bús játéka, nem lehetett Dénes bácsival bírni. Becipelt mindnyájunkat az udvari helyiségbe, hol a zene szólt s attól kezdve ő volt ott az úr. Finoman, előkelően megvacsoráztunk. A cigány csak a mi asztalunknak játszott. Engem is itattak. Úgy látszik, kíváncsiak voltak, milyen egy tízéves gyerek, ha egy kissé becsíp. Hát bizony becsíptem. Ekkor voltam először spicces életemben. Nagyon jól érztem magam, emlékszem reá. Dénes bácsi mellett igen nagy úrnak képzeltem magamat. Minket lestek, a mi akaratunkat, a mi

parancsunkat, a pincérek és a cigányok. Biztattak, hogy csak egyek, igyak, ami jól esik. Nem hagytam magamnak kétszer mondani és kiválasztottam a legjobbkat. Az árát nem néztem, nem érdekelt. (Később már mindig néztem az árakat is!) Arra is biztattak, rendeljek nótát a cigánynál. Rendeltem. Ezt húzza a bácsi, mondtam a primásnak:

*Huszár vagyok kedves rózsám, az is maradok,
Kökény színű dolmányomon sárga gomb*

/ragyog.

*Uccu, peng a sarkantyúm,
Csekély a gondom, semmi búm,
Csak úgy vigadok!*

A jó öreg mesemondó és meseíró, Böngérfi tanító bácsi tanított engem erre a jó zamatos magyar nótára a Lónyai-utcai elemi iskola első és második osztályában. Ezt húzza a bácsi! — mondtam újra a primásnak. Harmadszor már nem kellett mondani, mert Dénes bácsi is biztatta és a cigány rázendített amúgy ropogósan. Amikor odaért, hogy „Uccu, peng a sarkantyúm”, akkor az asztalon lévő alpacca kávé s tálcát dobni használtam és a kávéskanállal ütemesen verni kezdtem. Ez nagyon megtetszett Dénes bácsinak és ő is verni kezdett egy tálcát. Nem tudom, képzelődtem-e, de mintha a közeli

asztaloknál, hol boros hangulatban sokan voltak, azt láttam, ott is ritmusra ütik a kávé s tálcát. Gyönyörű volt, sohse felejttem el. Csak Ilka néninek mintha már kezdett volna nem tetszeni az eset. Így ment ez jó ideig, mindig csak ezt az egy nótát énekeltek. Végre aztán eszembe jutott édesapánk nótája, amit legjobban szeretett, s amit többször hallottam, dúdolgatott

*Fel töltsetek, fiúk, igyunk,
A hon s a szép lányért.
Szerelmet esd az ifjú szív
E honnak üdviért, stb.*

— Bácsi — kérdeztem a primást —, tudja ezt a nótát! — Hát hogyné tudnám, kis barátom, hát persze, hogy tudom! — mondta a primás és mindjárt zokogott is a hegedűje, mire Dénes bácsi egészen ellágyult, majd elkomolyodott. Motoszkálni kezdett a belső zsebében, kihúzta bőrtárcáját, kivett egy ropogós százforintos bankót, amit Ilka néni első pillanatban csak szótlanul, elhalványodva, megdermedve nézett, de amikor Dénes bácsi odalépett a primáshoz és összegöngyölítve a százforintost, odadugta a hegedű nyakába, Ilka néni felpattant és ezzel a kiáltással: megbolondultál, Dénes! — odaugrott a hegedű nyakához, kihúzta a százforintost, leült a helyére azzal: fizetek!

A primás méltatlankodva ennyit mondott: mit csinált, naccsága? Tudja a tekintetes úr, hogy mért adta a pénzt! — Tudja a fenét, megbolondult az, lelkem! — mondta Ilka néni. Ilka néni ezen kijelentésére a szomszédos asztaloknál most már nem az alpacca tálcákon hallottam a dobolást, hanem itt is, ott is nevető, derűs arcokat láttam. Csak Dénes bácsi és Ilka néni voltak nagyon komolyak. Ilka néni a százforintosból mindent gavallérosan kiegyenlített, a cigányprimás is megkapta a magáét. Ezek után azonban én már sokkal kisebbnek éreztem magamat, mint mikor beléptünk a kávéházba, „Gyere Dénes, megyünk! — mondta Ilka néni, mire mi engedelmeskedtünk és kikullogtunk utána az öreg Kerepesi-útra. Még nem voltunk az ajtónál, mikor a nagybögős ezt mondta a primásnak: — Milyen kárt csinált nekünk ez az asszony! — Inkább maradt volna otthon! — folytatta a cimbalmos. Mászt nem hallottam, mert kijutottunk az utcára. Ilka néni egy arra baktató üres konflist megállított, felszálltunk reá. Ezzel befejeződött gyermekkorom egyik nevezetes és, felejthetetlen élménye.

Mint megelőző levelemben említettem, 1890 május 1-én költöztünk a Vámház-körút 5. sz. házba. Néhány napra rá hallottam a még ott dolgozó munkásoktól, hogy mikor a ház

fundamentumát ásták, ott több emberi csontvázat találtak. Később pontosabb forrásból megtudtam azt is, hogy azon a helyen valamikor temető volt. Valószínűleg összefüggésben állt azzal a temetkezési hellyel, melyet az utolsó nagy pestisjárvány alkalmával használtak a pesti bástyafal tövében, a Só-utcában. A Vámház-körút 6. sz. ház mögötti udvaron, illetve üres telken körülbelül 20 évvel ezelőtt szintén sok emberi csontvázat találtak. A tudományos kutatás megállapította, hogy ezek a régi pestis-temetőben elhantoltak csontjai. A mai Vámház-körút 5. sz. alatti embercsontok is a pestis-temetőből valók.

Írjál mielőbb minél többet. Ölel szeretettel
bátyád: *Rezső*.



A belvárosi plébánia-templom.

Horváth Elemér felvétele 1939 április 15.

A belvárosi plébániatemplom, másnéven pesti főtemplom, a honfoglalás első századaiban keletkezett. 1241-ben a tatárok felégették, mely után körülbelül másfél századon át romokban hevert. Zsigmond uralkodása alatt alakult újjá, mégpedig csúcsíves stílusban. A második építkezésből megvan a templom ötoldalú fülkéje és a hat oszloppáron nyugvó hajószentély. A XV. században a templomnak hat oltára volt, melyekről az oltáregyesület iparoscéhei gondoskodtak. Mátyás uralkodása alatt nagyobb szabású munkákat végeztek rajta, erre vall az a sok reneszánsz-korabeli emlék, mely a templom falában megmaradt. A 145 éves török uralom alatt a törökök nem alakították át mecsetté, mert a templom hívei magyarok voltak, kikkel szemben a török mindig nagyobb hajlandóságot mutatott, mint a németek iránt. 1686-ban a törökök kiűzése alkalmával a pesti főtemplom is romhalmazzá vált. Felszabadulás után a romokat ferencrendi barátok kapták, kik gróf Széchényi György hercegprímás, adományából hozták rendbe.

1507-ből való a templom északi és déli falában beillesztett két gazdag díszítésű pastofórium, vörös és sárga márványból. Az egyik pastofórium Pest város 1507. évi címerét, a másik Nagyrévi András, akkori plébános címerét tünteti fel. Ez a két legkiválóbb reneszánsz-kori emlék, amellyel bírunk.

A főhajó és két tornya már a XVIII. század alkotása. A tornyok aranyozott gömbjeibe latin emlékiratot tettek, melyek elmondják, hogy 1795. augusztus 6-án Pestnek 29.870 lakosa, a Belvárosnak 642, Lipótvárosnak 169, Terézvárosnak 749, Józsefvárosnak 799, Ferencvárosnak 222 háza volt. E házak közül 24 két *emelettel*, 318 egy emelettel és 2239 földszinttel bírtj

Szentélye nevezetes arról is, hegy benne van elhelyezve Kray, az osztrák-francia háborúban kitűnt tábornagy síremléke és Kultsár szobra, melyet Ferenczy szobrászművész készített.

1899-ben a Belváros szabályozása alkalmával, előtte és utána és még ma is szóba kerül és került — tekintettel, hogy az Eskü-tér rendezését véglegesen megoldani nem tudják — a templom lebontása, de idáig még mindig az az álláspont győzött, hogy mint a főváros egyik legszebb műemlékét megbolygatni nem szabad. Kár és véték lenne hozzányúlni. Ilyen alkotáshoz, mint ez, a pest-budai polgárság többé hozzá nem jut.

Sok érdekes esemény történt benne és körülötte. A kuruc idők alatt 1710-ben Pálffy János osztrák generális, kinek szobra a Köröndön van, e templom előtt fejeztette le II. Rákóczi Ferenc egyik legügyesebb portyázó vezéréét, Béry Balogh Ádám kuruc fő tisztet.

1867. június 8-án I. Ferenc József itt mondotta el koronázási esküjét.

A templom anyakönyvei 1688-ig nyúlnak vissza. Már ez maga is történelem — város-történelem —, melyből sok-sok mindent lehet kiolvasni és megállapítani.

LEVÉL BÁTYÁMTÓL

1940. MÁRCIUS 4.

Torbágy, 1940. március 4.

Kedves Öcsém!

Nem lesz érdektelen a múlt század 90-es éveinek elejéről, amikor a Vámház-körút 5. számú ház Települt, sorba menve, felsorolni az üzleteket.

A csarnok helyén nagy üres telek méhé-szettel, az 5. számú házban Kossuch János edénygyári raktára, a Pipa-utcai fronton és a Vámház-körúti kapuig; a kapun túl egy női ruhaüzlet, ha jól emlékszem, Fleischernek hívták, helyezkedett el. Ez később a Kossuch-cég irodája lett. Itt tanyá-zott a vezetőség annak idején. Az 5. számú házban még Gyurkovics, Ferencnek is volt mészáros üzlete. Ez később annyiból lett nevezetes számomra — amint meghallottam a fiától, ki az apjánál inaskodott, hogy az üzlet új pultot kap, rábeszéltem a mamát, a régi pultot kérje el tőlük, vagy vegye meg. A pult azért nyerte meg nagyon a tetszése-met, mert körülbelül 4 méter hosszúságú és

húszfiókos pult volt. Már akkor nagyon szerettem és gyűjtöttem a könyveket. Nyolcéves koromban sok képes- és meséskönyvet és sok egyéb vacakot szedtem össze. Ezekkel a vacakokkal hadakoztam egész életemen át. Ezek kísérték engem minden hurcolkodásnál és ezek fognak még a purgatóriumba is elkísérni. De ott aztán majd végleg szortírozom őket. A használható és jobb dolgokat, különösen azokat, amelyek a régi Pest-Buda történetére vonatkoznak, vagy emlékeztetnek, jobbra rakom, ezek velem jönnek a paradicsomba. A többi vacak mind balra, a pokol tüzére kerül. így fogok én végleg megszabadulni attól a túlsúlytól, mely már nyolcéves koromtól kezdve nyom.

Menjünk tovább. A Vámház-körút 7. sz. alatt a Kossuch-cég régi, rozoga raktárháza állt. A 9. szám alatt a már említett nagy udvar a szederfával, hátul egyemeletes, füstös, régi rozoga épülettel, a 11. sz. alatt a régi péküzlet. Innen tovább, a Lónyai-utca sarkáig több divatáru- és nőiruhaüzlet hirdette a 90-es évek fejlett kereskedelmét. A Lónyai-utca és Kálvin-tér sarkán a régi református gimnázium épülete bámult a nézőre, mely még akkor épült, amikor a Kálvin-tér Széna-tér volt, a Lónyai-utcát Nyúl-utcának és a Török Pál-utcát Oroszlán-utcának hívták. Ez a három utca, illetve tér vette körül a régi gimnáziumot.

Ez a gimnáziumi később megszűnt és beljebb, a Lónyay-utcában az elemi iskola mellett kapott új hajlékot. A régi gimnázium épületében, a Lónyai-utcai oldalon a híres Lakos Lajos, lakatos dolgozott, a Lónyai-utca és Kálvin-tér sarkán pedig egy régi könyvkötő bolt éktelenkedett. Ez az üzlet azért érdekelt, mert a kirakata tele volt a félévszázad előtti olcsó regényekkel, melyek kétféle nagyságban és- kivitelben jelentek meg. Kisebb, ha jól emlékszem, 8 krajcáros és nagyobb, 12 krajcáros alakban. Színes borítékján a regényben előforduló megrázó eseménynek a képével. Az egyik füzet Rózsa Sándorról, a másik Genovéváról, a harmadik Einaldó Rinaldiniről, a negyedik Ubrik Borbáláról stb., szólt. Álmoskönyveket is lehetett ebben az üzletben kapni. Engem inkább az előbb említett regények érdekeltek. Ahogy összehoztam néhány krajcárt, máimindjárt szaladtam is regényt venni. A regény kiválasztása benn az üzletben máimaga is, óriási élvezetet nyújtott, mert elém raktak vagy 200 füzetet és ebből választottam ki, amely legjobban érdekelt. Ahogy megleltem a reám nézve legértékesebbet, olyan diadallal vittem haza, mintha legalább is az örök üdvömet nyertem volna el.

Menjünk át a Vámház-körút másik oldalára. Ezek a házak akkoriban már megvoltak, csak egyikre, másikra később egy-

egy emeletet építettek. A Vámház-körút és Lövész-utca (ma Királyi Pál-utca) sarkán a „Las Torres” Gyula kőedény-gyáriraktárát, mely a Kossuch-cégnek konkurrense, tovább menve, a ki« Bittney-féle hentesüzletet látta a járókelő.

Ma kevesebbet írok, mert sok dolgom van; rövidesen folytatom. Addig is, szeretettel ölel

bátyád: *Rezső*.



A Kriszt-ház.

Horváth Elemér felvételek 1939 április 15-én.

Piarista- és Galamb-utca sarkán lévő Kriszt-ház olyan, mint a régi idők szépen kiöltöztetett babája, vagy mondjuk, olyan, mint a mesebeli herceg. Ilyen épületekről ma már csak álmodik a pest-budai polgár. Bejárójától jobbra és balra egy-egy régi lámpát lenget a szél. Az elmúlt idők emlékét hirdeti a Falán levő árvízjelző tábla és a két emléktábla. Az egyik azt mondja, hogy az épületet 1938-ban műemléknek nyilvánították; a másik pedig a ház történetét beszéli el.

Buda felszabadulása után telkén először egy Brian Mór nevű kereskedő építkezett. Pest város tisztviselői között 1705-ben egy Brean Mór városi tanácsos is van, ki valószínűleg azonos az előbb említettel.

A ház ablakai akkoriban a Fő- vagy Piac-térre *nyíltak, ahol lezajlott minden nevezetesebb* esemény. Abban az időben Pestet még nem lehetett városnak mondani, hogy is lehetett volna, amikor 1687-ben lakosainak száma 238, 1688-ban 301 volt. Egy év alatt Pest tehát szaporodott 63 fővel.

1707-ben a telek és a rajta levő ház Próberger Jakab birtokába ment át.

Próberger Jakab neves ember volt. Az 1699-ben felfektetett polgárok törzskönyvében elsőnek, mint serfőző és kinevezett városi tanácsos, illetve kamarás (pénztáros) van bevezetve.

Pest város tanácsa a török megszállás után az 1688 június hó 10-én kelt kamara-igazgatósági rendelettel alakult meg és pedig a következő tanács-tagokkal:

Bíró: Knipper János Bálint — német.

Tanácsos: Dalmady Sándor — magyar.

Tanácsos: Próberger Jakab — német — serfőző, megbízva, a kamarása (pénztáros) teendőikkel is.

Jegyző: Kaiser János Arnold — német.

Sebész: Senigen János — német.

Végül: Tóth Mátyás — magyar.

A hat tanácstag közül, mint látjuk, négy német volt, köztük Próberger Jakab is, és csak kettő volt magyar. Próberger valószínűleg Németországból vándorolt hozzánk. Mint a pesti magyar serfőzők főcéhmestere és több ízben a város választott bírāja így: 1688-ban, 93-ban, 95-ben, 98-ban, 99-ben, 1700-ban, 1702-ben, összesen hét éven át nagy köztiszteletnek örvendett. Meghalt mint tanácsos 1711-ben.

Néhány évre rá Vishay János Gottfried vásárolta meg a házat, majd később a piarista rend.

Vishay János Gottfried a végi könyvekben következőképen van bevezetve: Wishay Wisoy-

Vishey Gottfried 1715-ben tanácsos — meghalt 1729-ben.

Az ingatlan a piarista rend birtokában nem sokáig volt. 1755-ben megvásárolta tőlük Papiss János ügyész és erős nyereséggel még ugyanazon évben tovább adta Péterffy János báró királyi ítélőtáblai ülnöknek.

A kuruc és labanc háborúk alatt 1707-ben Pesten 379 ház volt, 2653 lakossal. 1714-ben 393 ház, 2751 lakossal. Hét év alatt a szaporulat tehát 14 ház és 98 fő volt, már jóval több, mint 1687—88-ban. A ma is álló épület azokban az időkben még nem volt meg, más állt helyette; 1756-ban kezdtek építéséhez — 182 évvel ezelőtt.

Barokkstílusú rokokóval díszítve. Egy élő történelem. Sok mindent megért: Napóleon kórát, az 1838-as árvizet, a biedermeier-kort, a szabadságharcot, az 1867-es kiegyezést, a világháborút, a kommunizmust és, mégis itt van, itt maradt közöttünk, hogy hirdesse a 182 év emlékét.

A Kriszt-család birtokában körülbelül 50 év óta van. 1831-től fogadó „Buda városához” címezve.

*PEST ÉS BUDA
A TÖRÖK MEGSZÁLLÁS ALATT*

Buda a török időben négy városrészből állt. Kettő a Várhegyen, kettő pedig a Várhegy alján terült el. Felső városrészek voltak a belső vár és a középső vár. Alsó városrészek a tímárok külvárosa, a régi Rácváros helyén és a nagy Külváros a Császárfürdő és a Vízi-város helyén.

A belső várat a középső vártól egy tér választotta el, melynek közepén magas fal volt. A tér a mai Szent György-térnek felelt meg. A falnak erős tölgyfakapuját Evlia Cselebi világutazó „Magyarországi Utazásai” című munkájában Topkhané-tér kapuja néven említi. A belső várudvar közepén víztartó állt, melybe a Dunából vízmű hajtotta fel a vizet. Ezenkívül több ciszterna is volt a várudvarban, ezekbe az esővizet gyűjtötték össze. A Mátyás-templom előtti teret a Pasa-terének nevezték. A Tokpháné-tér keleti oldalán az ágyúöntő műhelyek és fegyverraktárak voltak. A tér közepén lévő fal előtt egy széles árok húzódott, mely árkon kőhíd vezetett keresztül, s csak ezen át lehetett a belső várba jutni. A Csonka-torony, melyben a keresz-

tény s elsősorban a magyar rabokat tartották, a mai Szent György-térnek Attila-körút felé eső részén volt.

A mai Szentháromság-tér nagyrésze be volt építve. A középső várnak nevezetée épülete volt a pasa palotája, mely a hadtestparancsnokság mai épületének telkén a Várszínház, akkor mecset mellett állott. A pasa palotájának legnagyobb szobája a fogadóterem volt. Ebben a falak mellett szőnyegekkel borított padok álltak. A palota három kisebb fürdőmedencével is bírt. A medencékbe a vizet részben esővíz, részben pedig a várban lévő víztartó szolgáltatta.

A pasa palotájával szemben, a mai honvédelmi minisztérium épületének telkén a pasa helyettesének palotája állt. Általában a várbeli városi legdíszesebb épületei a Dsámik, a mecsetek és a török főurak palotái voltak. Budavár egyik, 1686. török térképe hat mecsetet tüntet fel. A Magliár-féle rajz öt mecsetet mutat, míg Evlia Cselebi 21 dsámit és 16 mecsetet említ. A nagy eltérés valószínűleg onnan ered, hogy a török térkép és a Magliár-féle rajz csak azokat a mecseteket tünteti fel, melyek minarettel bírtak, ellenben Evlia Cselebi minden, még a legkisebb török imaházat is számításba veszi.

A felső városból három nagyobb kapun keresztül jutottak az alsó városba. Az északi oldalon a Duna felé nyílt a Szeráj-kapu, míg

a nyugati oldalon volt az Ova-Uj, a török uralom előtt Zsidó néven ismert kapu, melyet később Fehérvári-kapunak is hívtak. A Megszállás alatt a törökök leginkább csak a dsámikkal, mecsetekkel és a fürdőkkel törődtek. A fürdőket jókarban tartották, sőt fejlesztették is.

Ismertebb fürdők voltak: az Ácsik Ilidse, vagyis, nyílt meleg fürdő, a régi Sárosfürdő, a mai Szent Gellért-fürdő helyén. A Jesil Direkli Ilidse Musztafa zöldoszlopos fürdő a mai Rudasfürdőnek felelt meg. Véli Bég fürdője a mai Császárfürdő helyén állott. Ez volt Buda leghíresebb és legnagyobb fürdője. Véli Bég fürdőjének közelében épült Gül-Baba dervis kolostora. Gül-Baba a bektási dervisrend tagja volt és résztvett Szuleimán szultán 1541-i hadjáratában. Budán halt meg és itt is temették el.

A török megszállás alatt magyar kevés lakott Budán. A magyarok inkább a külvárosokban telepedtek le, ahol korcsmákban árulták a budai szőlőkben termett bort.

A lakosság zömét a törökök alkották, kik legnagyobb részben a helyőrséghez tartoztak. A lakosság száma a két városban a katonasággal együtt körülbelül 15—20.000 lehetett. A törökökön kívül kisebb számmal voltak még örmények, görög kereskedők és cigányok.

Budán már a megszállás kezdetén is, tekintve a nagyszámú katonaságot, előfordul-

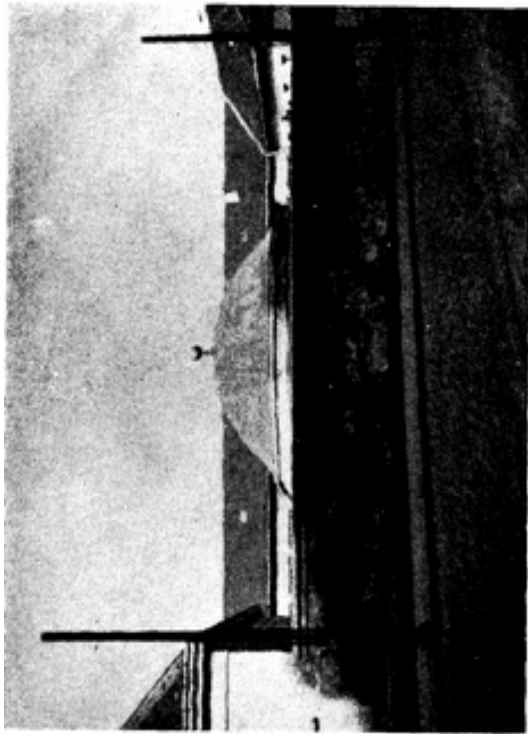
tak vegyes házasságok. Török férfi magyar leánynak lett az ura, vagy megfordítva magyar legény török leányt vitt a házhoz. A két fajnak ez a keveredése nemcsak Budán volt meg, hanem Pesten, Kanizsán, Székesfehérváron, Palotán, mindenütt, ahol a török nagyobb számban, hosszabb ideig tartózkodott.

Az ipar és kereskedelem az idegen megszállás alatt nagyban fejlődött. A törökök előszeretettel tanulták a tímárságot, bőrcserzést, szattyángyártást, fegyverkészítést, de azért akadtak közöttük ügyes árusok is.

Az idegen kereskedelem és ipar nagy lendületet adott és hatással volt a magyar iparra és, kereskedelemre, mert a magyarok igyekeztek elsajátítani a keletiek minden ipari és ^kereskedelmi tudományát.

Pestet éppen úgy, mint Budát fal vette körül. Itt is kapukon keresztül történt a közlekedés. Ebben az időben Pest városának három kapuja volt és pedig a mai Kristóf-tér körül a Váci-kapu, a Kossuth Lajos,-utca végén az Egri-, a Kálvin-tér körül pedig a Szolnoki-kapu. A Duna felől palánk zárta el a várost, melyen az átjárás a Vízi-kapun keresztül történt.

A házakat vályogból készítették és zsindelyvel fedték. Éppúgy, mint Budán, Pesten is nagy számban voltak dsámik és mecsetek. A keresztény lakosság a belvárosi plébánia-templomba járt imádkozni, melyet a törökök



Rudas fürdőnek a török korból megmaradt része

Horsváth Mária felvétele 1939 április 15-én.

nem alakították át mecsetté, mivel a hívők magyarok és nem németek voltak. A török a némettel szemben mindig nagyobb ellenszenvvel viseltetett, mint a magyarral szemben.

Pesten is a magyarok részint földműveléssel, részint kereskedelemmel foglalkoztak. A törökök alatt néhány vendégfogadó és a központi Városháza északnyugati részén a nagy mecset közelében egy fürdő is volt. Az utcák szélesek, kétoldalt kövezettek, állandóan szemetesek és piszkosak voltak.

Pest városáról több egykorú világutazó említést tesz írásműveiben.

Idősb Gerlach István, ki Ungnad Dávid követ kíséretében 1573-ban járt Pesten, azt jegyezte fel a naplójában, hogy „Ebéd után 700 lépés hosszú hajóhídon a Dunán át mentünk Pestre, melyen észre lehetett venni, hogy egykor tekintélyes kereskedelmi város vala számtalan, de sötét és barátságtalan boltokkal és kereskedő jelekkel. Egykor szép kőházai valának vasrostélyos ablakokkal, melyeket azonban a törökök agyaggal betömtek úgy, hogy ott már többé valami kellemes nem látható, kivéve két török templomot, melyek csinos előudvarokkal bírnak s egy mintára vannak építve.”

1577-ben Schweiger Salamon járt Pesten, mint Sintzendorf követnek kísérője. Feljegyzéseiből érdekes: „november 19-én a hídon átmentünk Pestre, mely híd 63 hajón nyug-

szik. Néhány csausz kísért át. A város északra esik. Az átmenetre szükséges egy félóra. Pest tágas mezőn fekszik, meglehetősen magas, vastag falai vannak, és pedig éppen azonkívül kőfala is. Pest tehát e tekintetben jobb helyzetben van, mint Buda, Esztergom vagy Belgrád, melynek erődítései igen meg vannak rongálva. Pest kőfalai körül egy óráig mentünk. Benn rossz, gyalázatos és csúnyán épített házai vannak, mint Törökországban mindenütt. Emellett igen sárosak és szűk utcák. Néhány keresztény is lakik itt, kiknek van templomuk és» papjuk, de sem harangjuk, sem órájuk nincs; ezt az egész Törökországban csak Esztergomban és Budán engedik meg. Messze nem mehettem, mert a haszontalan csőcselék sokat bosszantott bennünket”.

*A FERENC JÓZSEF TÉR
RÉGEN ÉS MA*

Pest város falait a XVIII. század vége felé kezdték lebontani. 1780-ban a mai Ferenc József-tér helyén még semmi sem volt. Azt a részt, hol a Lánchíd van, hajók használták kikötőhelyül. Bárkások, kik az ország felső részéből jöttek, hogy Pesten át a Dunán lefelé hajózzanak, itt várták meg, míg a hajóhidat megnyitották. Az 1820-as években épül az „Európa-szálloda”, ma Főkapitánysági épület, Hild József építész tervei szerint. Az épületet a rendőrség 1887 óta használja.

A Sun-épületet, vagyis a The Gresham életbiztosító társaság palotáját, mely a Főkapitánysági épület és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank épülete között van, 1906-ban fejezték be. Helyén a Nákó-féle bérpalota volt, mely az 1800-as évek elején épült.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank házát a Ferenc József-tér és gróf Tisza István-utca sarkán 1909-ben készítették. Helyén a Diana-fürdő épülete volt. A Diana-fürdőben lakott hosszú ideig gróf Széchenyi István. Az erről szóló emléktáblát megtalálhatjuk a bank épületének Ferenc József-tér felőli részén.

A gróf Tisza István-utcai oldalon egy másik emléktábla is van. Ebben gróf Tisza Istvánnak, Magyarország egykori miniszterelnökének emléke van megörökítve azzal, hogy 1924 decemberében a gróf Tisza István-utcát, mely azelőtt Fürdő-utca volt, az ő nevééről nevezték el.

A Dorottya-utca és Ferenc József-tér sarkán lévő Hüttl-ház, régi Lloyd-épület szintén Hild József terve szerint 1827 és 1830 között készült el. Ez volt az első pesti tőzsde, vagy ahogy akkoriban nevezték, kereskedelmi pivár épülete. Innen indult az első próba lóvasúti kocsis 1827-ben Kőbányára.

A Lloyd-palotával szemben van a Tudományos Akadémia épülete. Ennek helyiségei először a Ferenc József-téren, a régi Derraféle házban, azután 1865. év végéig a Trattner—Károlyi-féle házban (Úri-utca 2., I. em.), ma Petőfi Sándor-utca, volt. Az Akadémia palotáját 1862 és 1864 között Sthüler Ágoston porosz építész tervezte és építette.

A Ferenc József-téren öt emlékművet találunk: Deák Ferenc szobrát, Széchenyi István gróf szobrát, Szarvas Gábor mellszobrát, Salamon Ferenc mellszobrát és az Akadémia alapítását ábrázoló domborművet, mely az Akadémia épületének az Akadémia-utca felőli falrészén van elhelyezve.

Deák Ferenc szobra a Ferenc József-tér déli parkjában van. Huszár Adolf építész terve



*A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank épülete,
a gróf Tisza István-utca és Ferenc József-tér
sarkán.*

Horváth Mária jelvétele 1939 április 15-én.

alapján jött létre. 1887 szeptember 29-én leplezték le.

Széchenyi István gróf szobra a Ferenc József-tér északi parkjában áll. Engel József terve szerint készült és 1880 május 23-án leplezték le. Ugyanitt van Szarvas Gábor és Salamon Ferenc mellszobra is.

Az Akadémia alapítását ábrázoló dombormű 1893-ból származik, Holló Barnabás, alkotása.

A térnek nagyobbmérvű rendezése a Lánchíd építésével volt kapcsolatban. A tér rakodópartjának kiépítése 1863-ban történt.

1867-ben a Ferenc József-tér nevezetes esemény színhelye volt. A Lánchíd előtti részen

Ferenc József király kőrönázááará Magyarországon összes vármegyéjének földjéből dombot emeltek. Ezen a dombon tette meg a király Szent István pallosával a hagyományos négy vágást, a világ négy sarka felé annak jeléül, hogy az országot bármely oldalról fenyegető ellenség ellen megvédi.

A ROMANTIKUS TABÁN

*HORVÁTH ELEMÉR RÁDIÓELŐADÁSA
1933. MÁJ. 5. D. U. 4. ÓRAKOR*

Apró házak, bolthajtásos kapubejáratok, zsalugáteres ablakok, szúk, kacskaringós, rendezetlen utcák, tavasztól késő őszig az est beálltával az udvarokból kiszűrődő muzsikaszó, énekszó, mely legtöbbször a szerelemről szól, jellemzik az öreg Tabánt.

Több mint ezer éve áll. A honfoglalás alkalmával kezdték építeni, úgy, mint Óbudát, vagy Pesten a régi Belvárost. Az első századokban Kelenföldnek hívták. Helyén kezdetben néhány faépület és vályogviskó volt. Templomát Mária néven említik a régi írárok. 1046-ban ebbe a templomba helyezték Szent Gellért holttestét. Erről a templomról szól II. András király levele 1212-ből és Szent Erzsébet legendája is. A templomot 1242-ben a tatárok felgyújtották és elpusztították. Nem maradt belőle más, mint egy 38 cm széles és 37 cm magas, a peremén felirattal ellátott Krisztust ábrázoló dombormű. A dombormű, mely jelenleg a tabáni plébániatemplom falában van, valószínűleg a Mária-templom főkapuját díszítette. A Mária nevű plébánia-

templomból ez az egyedüli megmaradt román-kori építészeti emlékünk.

A Kelenföld nevet a XII. és XIII. században a pesti Rév név váltja fel, mert ebben az időben a mai Rudasfürdőnél volt a Pestre járó komp kikötőhelye. A XIV. században Kitspest néven említik a régi írások. A Kistspest nevet egészen a mohácsi vészig viseli, megkülönböztetésül a mai Belváros területén feküdt nagy Pesttől. A XV. század elejétől, Zsigmond király telepítésétől, amikor is nagyszámú rácot hozott a Tabánba, hosszú időn át, sőt még a múlt század végén is, inkább Rácvárosnak, mint Tabánnak hívták. Mátyás király vadaskertje is nagyrészt a Tabánban terült el, a Rácfürdőig: húzódtott.

A tatárdúlás után a Mária-templom köveiből épült a régi templom helyére Szent Gellért temploma. IV. Béla királynak a Várhegy tetején megindult építkezésével kezdett fejlődni a Tabán is. A Mária-templom helyére épített Szent Gellért-templom körülbelül 1526-ig állt fenn. A gyujtogatásnak esett áldozatul Szent Gellért temploma is. A szétrombolt templom köveiből a törökök mecsetet építettek. Az 1686-i ostrom alkalmával azonban ez is rombadőlt. Az új lakók az ostrom utáni években a mecset megmaradt köveit a rombadőlt házak javítására használták fel. Ebben az időben a lelkipásztorkodást a tabáni plébániatemplomban ferencrendi ba-

rátok gyakorolták. A ma fennálló plébánia-templom egy része a rombadőlt török mecset helyén 1728 és 1739 között épült. 1810-ben a Rác- és, Vízivárosban dúló tűzvész alkalmával, amikor több mint 600 ház égett le, a templom is megrongálódott. Újjáépítették közvetlenül a tűzvész után.

Az 1810. szeptember 5-i tüzeset a Rácváros nagyrészt tönkretette. A tűz egy rácvárosi kádármester udvarán keletkezett, ki hordókat égetett ki. Meleg és szeles nyári nap volt, mely meg hozzásegített ahhoz, hogy a tűz hirtelen és messzire terjedjen. Nem telt bele két óra és mindenfelé már csak csupasz falak és kormos, fekete, üszkös kémények mutatták a rettenetes pusztulást. Leégett a Duna partján, a Vár alatt lévő sörház, a Halászáros nagy része, a királyi magazin, a Profond-ház, a Vízivárosnak egész a kapucinusokig terjedő része. A rácvárosi plébánia-templom, a budai part mellett veszteglő liszt-tel, gabonával, szénával, szalmával, fával megrakott hajók egy része, a hajóhídnak a budai oldal felé eső része és több mint 600 tabáni ház. A tüzeset alkalmával több mint ötven ember vesztette életét.

A tabáni görög templomot 1742-ben építették. Az 1810. évi tüzeset alkalmával részben ez is elpusztult.

1849. május 17-én Görgey tábornok a Tabánban állíttatta fel egyik 12 fontos üteget

és innen bombáztatta éjjel-nappal a várnak vízműveit.

A ma fennálló tabáni házak legnagyobb része a XVIII. században és, a XIX. század elején épült.

Néhány érdekesebb épülete, melyek még a közelmúltban is megvoltak, a következők:

A Szarvas-téren egy egyemeletes ház, ebben a múlt század elején Virág Benedek, a költő és műfordító lakott. Emlékét a ház falába épített emléktáblával jelölték meg, A Hadnagy-utca 14. sz. duplatetős ház, amelyben Casanova, a világhírű kalandor lakott. Casanovának hamiskártyázás és, kémkedés volt a foglalkozása, amint azt emlékirataiban le is írja. Emlékirataiból még azt is megtudjuk, hogy Budán is járt, ahonnan egy szerencsétlen kaland után menekülni volt kénytelen. A Szebeny Antal-tér 1. ez. háznak kapuja felett szarvast ábrázoló dombormű jelzi, hogy ott volt Mátyás király vadászainak a háza.

A Rácfürdő már a török kor előtt megvolt. Mátyás, király idejében a díszkert belsőjében egy pompás épület fedte. A kupolás épülethez, mely a meleg forrást takarta, egy boltozott csarnokon át jutottak. A 145 éves török uralom alatt a fürdő és kert teljesen rombadőlt. A régi kövekből csak egy hollós címer maradt meg. Buda visszafoglalása után a fürdő környékét rácok és horvátok lepték

el, azok hozták rendbe valahogy. Ekkor kapta a Rácfürdő nevet.

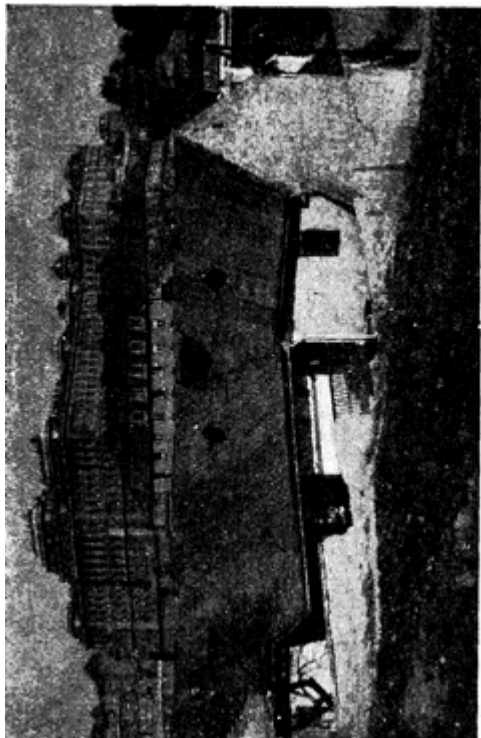
Érdekes része a Tabánnak a Holdvilág-utca és a Fehérsas-tér is. A Holdvilág-utcában különös épületeket találunk, így pl. a 19. sz. házat, amelybe nemcsak elől, hanem hátul a kőfal helyén is be lehet jutni. A Fehérsas-téri sarokház felső kis ablakai mutatják, hogy ez a ház már a törökök idejében is megvolt és hárem lehetett. A régi Tabánt, a budai Rácvárost először a múlt század végén kezdték bontani. Az Erzsébet-híd építéséhez hely kellett; a körülötte lévő épületek útban voltak, tehát lebontották azokat. Ekkor egy egész utca pusztult el, mégpedig az úribb részből, a Rudasfürdőtől a Döbrentei-térig. Csupa erős kőház, földszinti ablakokkal, rostéllyal és, kiálló kosárral. A legtöbb egyemeletes volt, régimódi kettős fedéllel. A legismertebb, egykor népszerű épület volt köztük az „Aranylúd”, még a XVIII. századból való fogadó. Ablakai alatt sokszor szólalt meg a tambura, hogy a holdvilágos, mámoros tavaszi estében elmondja gazdája szívfájdalmát és a hölgyet, akihez a zene szólt, egy szóra vagy egy pillantásra odacsalja az ablakhoz.

A múlt század végétől kezdve folyton kevesebb lesz a tabáni házak száma. Minden évben egynéhány csákány alá kerül, hogy helyet adjon a modern nagyvárosi épületeknek. A petróleumlámpáktól világított füstös laká-

sok helyébe villanyfényes, egészséges lakások lépnek. A szűk, keskeny utcák helyébe széles, kövezett autóutak jönnek. A zsalugáteres kisablakok helyét széles, nagy ablakok cserélik fel. Bontják a végi Tabánt. De még mielőtt örökre elenyészne, egy rövidke időre hozzuk vissza az igazi tabáni romantikát, mely nem törődik azzal, ha ki is pusztítják a régi Tabánt, ha lebontják az öreg épületeket, ha széthordják a századok emlékeit, az árnyéke«, lombokkal telített korcsmák és vendéglők udvaraiban harmonika és egyéb zene mellett esküdött örök szerelem, fennmarad továbbra is. Az újabb generáció is el fog menni oda az új városrészbe csak azért, hogy elmesélje, milyen volt a régi Tabán élete. Elmondja, hogy vallottak egymásnak szerelmet ott a nagyszülők, zsalugáteres ablakok mögött, régi házak széles, nagy udvarán, a híres korcsmák és vendéglők fái alatt.

Menjünk vissza a XV. századba, abba az időbe, amikor még lantosok járták a Rácvárost is.

A nap sietve tűnt el a budai hegyek mögé. Mátyás palotáját fedő aranylemezekről itt-ott csillogva verődött vissza a fényes sugár. Lassan beköszöntött az est, langyos szellő szaladt végig a házak között. A csillagok, mint a felgyulladó mécsek, mindig élénkebben világítottak és a báránfelhők közül előtűnt a



Tabán. Holdvilág-utca 19.

hold, hogy rámosolyogjon Mátyás városára, a szép Budára. A Zsidó-kapu felé, melyen át a legrövidebb út vezetett a Gellért-hegy és Várhegy között elterülő völgybe, egy vitéz ment nagy sietve. Fiatal, 20 évesnél nem volt több. Kalpagja kosárforma, nadrágja sötétbársony szövetből készült, felső testét könnyű páncél fedte, baloldalán aranyozott övön egy hosszú kard lógott, lábán hosszú, hegyesorru, de azért nem túl hegyes cipő volt. Jobb hóna alatt valami zeneszerszámot szorongatott. Mikor a kapuhoz ért, az őrség kérdésére, hogy hova megy ilyen későn, annyit felelt: a völgybe, de még kapuzárás előtt újra itt leszek.

A katonák fejcsóválva néztek utána. Csak akkor szólalt meg az egyik, mikor a vitéz elmosódó alakja végleg beleolvadt az esti szürkéségbe. Alighanem szerelmes a legény, mert lantot visz magával.

— Úgy van, úgy van! — hagyták helyben a katona kijelentését egyszerre többen is.

A vitéz pedig végigment a Mátyás-kert melletti úton, mikor a hegy alatti melegforrás kupoláé, épületét is elhagyta, egy szűk utcába fordult, melybe csupa földszintes házak álltak, rostéllyal ellátott ablakokkal. A kapubejáratok felett különféle domborművek jelezték, hogy kik a ház lakói. A hold incsel-

kedve szaladt végig a keskeny utca házai között és mint valami lámpás, megvilágította az utat. Egy lelket sem lehetett látni. Az egyik várszerű épület előtt megállt a vitéz, előkapta lantját, megpengette, majd énekbe kezdett. A nyári szellő pedig a csendes, néma éjszakában vitte a szerelmes zenét és dalt a vasrostélyos ablakon át a leányszobába, ahol minden este szívszorongva várták a vitézt.

A XVI. és XVII. században 145 éven át török járom alatt nyögött az ország. Buda romokban hevert. Elpusztult minden, Mátyás híres palotája, a királyi kert, a kertben lévő meleg forrás, a Gellért-hegy és Várhegy között fekvő házak, elhalt az énekszó és csak a XVIII. században éledt újjá. Még a vallást sem volt szabad gyakorolni. A törökök eltiltották azt is. A keresztény templomokból raktárakat és istállókat készítettek. Egy régi írás szerint Budaváros utolsó keresztény bírája, Szöcs Endre említi: „A szegény keresztény lakók csak a legnagyobb titokban, sötét pincékben mernek imádkozni, mert a gaz janicsárok, ha észreveszik, azonnal megverik, sőt meg is ölik őket.” Évenként csak egyszer, húsvét hétfőjén jöttek össze az ifjak és leányok, de akkor is csak a mai Császárfürdő Véli bég fürdője táján, hogy az ébredő tavaszban gyönyörködjenek. Itt ilyenkor a trubadúr szerelmes, dal helyett régi keresztény

énekekkel kérte a magyarok nagy Istenét, hogy szabadítsa fel az országot az ellenség rabságából.

*

A XVI. és XVII. század rettenetes napjait Buda visszafoglalása után békés, csendes napok követték. A rombadőlt Tabán újjáéledt. A lantosokat tamburások váltották fel és a csillagos tavaszi, mámoros estékben az újjáépült rácvárosi házak ablaka alatt már nem lant mellett, hanem tambura mellett énekelt a szerelmes, lovag.

*

A rácok és horvátok letelepülésével megindult a zajosabb tabáni élet. Az új lakók kereskedtek, üzleteket, korcsmákat nyitottak. A vendégeknek karlócai rácürmössel, zsíros csajával és török dohánnyal szolgáltak. Nagy valami volt ez akkoriban. Nevesek lettek egykettőre. A karlócai rácürmös, a zsíros csaja és a török dohány híre eljutott a város minden részébe. Ünnepnap nagy mulatságok voltak errefelé. Megszólalt a hegedű és késő estig húzták a szebbnél-szebb nótákat.

*

A másik helyen pengett a citera, hogy szerelemre hangolja a fiatalság szívét. A má-

moros, csókokhoz az esti szellő is zenélt. A citeras pedig, hogy túlszárnyalja a szellő susogását, folyton erősebben pengette a húrokat.

*

Az Ámor pedig játszott a nyilával, vitte az életet tovább. A Rácváros népessége évről-évre szaporodott. A korcsmák helyiségei szűkek lettek, már nem fértek el benne a mulatók. Megnyílt a rácvárosi Korona, később Albecker korcsmája. A rácvárosi koronáról Furkáts Tamás író a múlt század elején sógor urához címzett levelében azt írta, hogy ez a mulató, ahol sokan már meg lettek koronázva szalmakoronával. Az Albecker nevű korcsma Tabán egyik legkedveltebb szórakoztató helye volt. A név török eredetű. Az Albeckerek őse valószínűleg még a török világból maradt itt. A korcsma bejárója egyike volt a legnagyobb bejáróknak Tabánban. Olyan széles és maga« volt, hogy még a háztetőt is meg kellett törni és nagyobbítani felette.

A rácvárosi Koronában a hegedű és citera mellett a harmonika is, szólt. A zenész lelkesen és örömmel húzta nem a bús, hanem a víg nótákat.

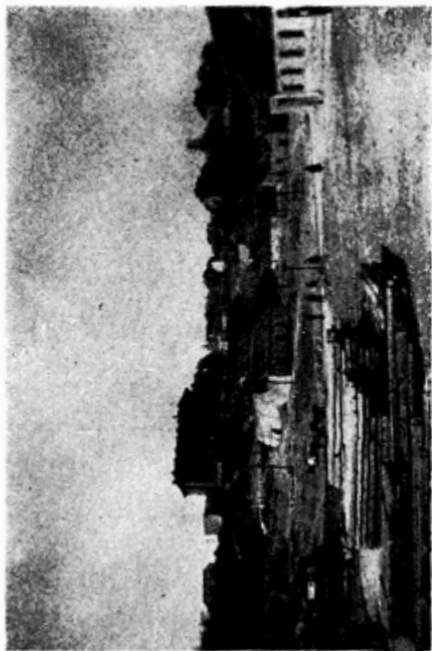
Albecker korcsmájára még sokan emlékeznek. Mint a régi újságok írták, megfor-

dult benne minden valamirevaló pesti nép. Itt sokan adtak egymásnak találkozt. Ahogy szürkére fordult az ég alja, indult meg udvarán az igazi élet. Szép nyári napok alkalmával minden asztala foglalt volt. Az egyik helyen egy karcsú hölgy ült széles, tunikás, szoknyában, fején főkötővel. Szemben vele egy magyarruhás, csizmás férfi foglalt helyet. A másik asztalnál széles jókedvében nagyokat nevetett egy dáma a mellette ülő nemes ember furcsa kiszólásain. Az orgonabokrok alatt egy kis kerek asztal felől csak beszédfoszlányokat hozott nagynéha a távolabb ülők felé a szél: Nánika, de módis vagy ma, légy a feleségem! Akik hallották, mosolyogva fogadták az érdekes vallomást, hogy a rácvárosi mulatóban megint diadalt aratott a szerelem.

Albecker kocsmájában a múlt század második felében már nemcsak cigányzene, hanem rezesbanda is játszott. Ahogy változott a nép, változott az élet, úgy változott a muzsikaszó is.

Eljutottunk a mai Tabánhoz, a XX. századbeli Tabánhoz, mely egy-két ház kivételével, melyeket a Műemlékek Országos Bizottsága hivatalosan műemlékeknek nyilvánított, rövidesen elpusztul. A megmaradt szűk utcák

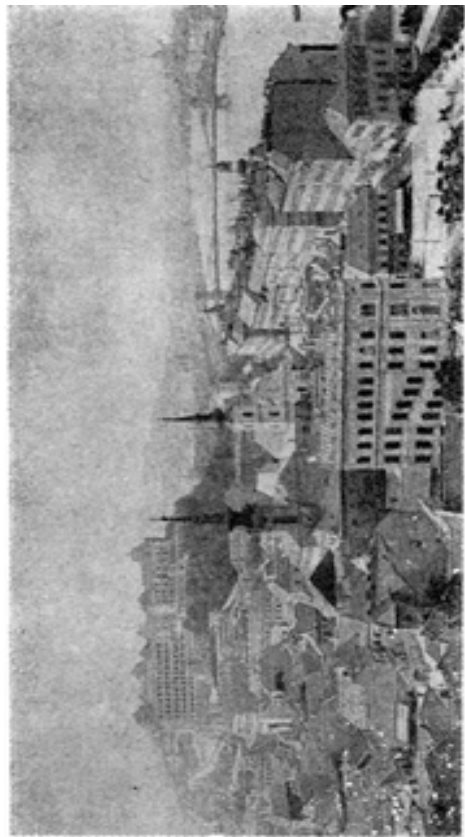
ma még őrzik ugyan azon emlékeket, melyek a régiek munkáit dicsérik. Reneszánsz-, rokokó-, barokk-építkezés, árkádos folyosók, sikátorok, melyekben alkonyatkor megszólal a szerelem, mind a múlt századokat elevenítik fel. És lia még átéli az idej szép napokat, a lemenő nap bíborvörös sugaraiban, a mai Tabánban, melyet a „Hegy talpának” hívtunk valaha, a régi korcsmák udvarán talán még szebben fogja húzni a cigány, mint *egykor*.



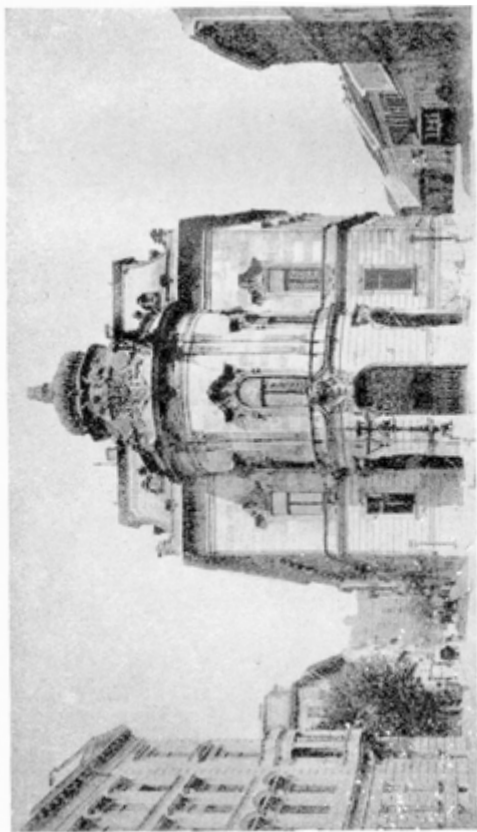
A pusztuló tabán.

Horváth Elemér felvétele 1934. április első felében.

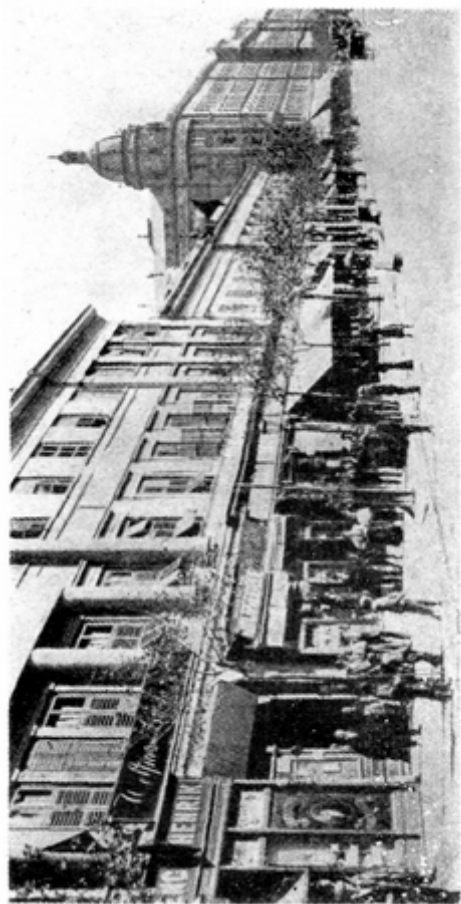
*KÉPEK BUDAPESTRŐL
A SZÁZADFORDULÓ IDEJÉBŐL*



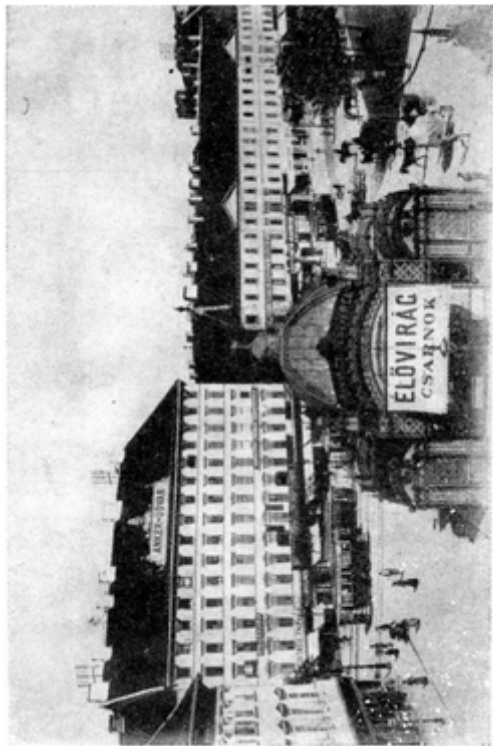
Kilátás a Gellért-hegyről. Lebontott Tabán egy része is látható.



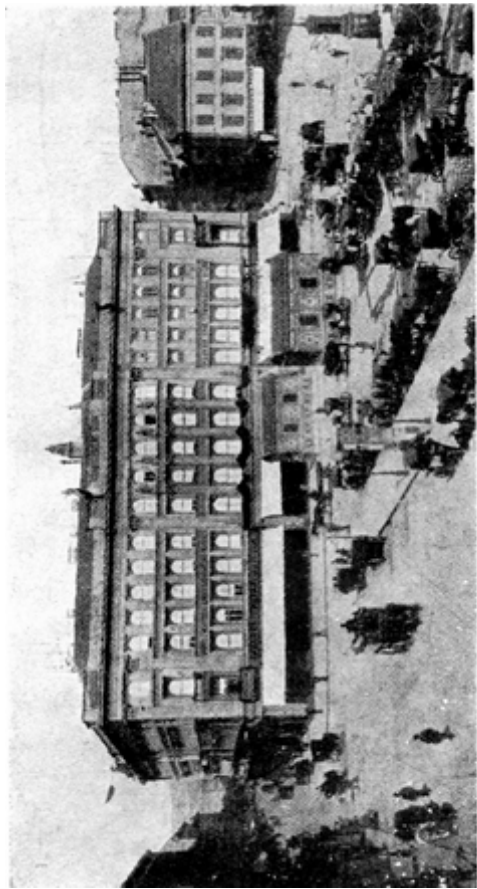
Baross-utca a Wenckheim-palotával.



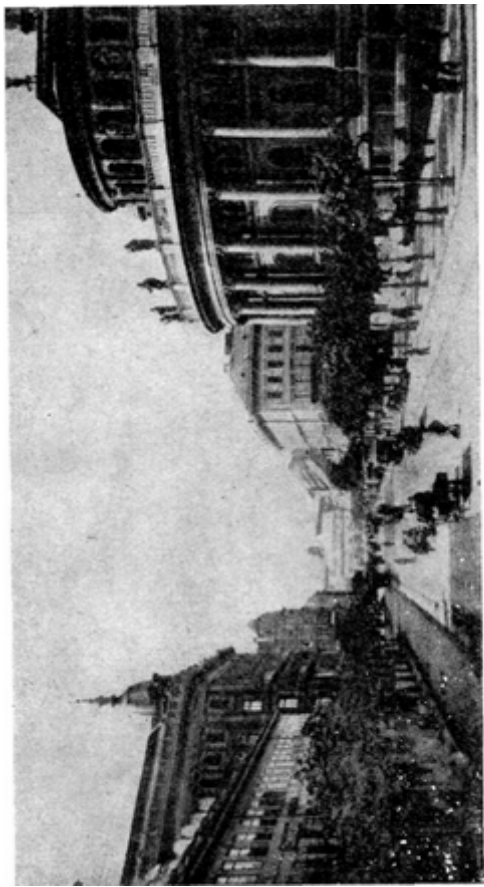
Károly-körút.



Deák Ferenc-tér.



Gizella-tér és Dorottya-utca. (Ma Vörösmarty-tér.)



Váci-körút.

Forrásmunkák:

- Divald Kornél:* „Budapest művészete a török hódoltság előtt.”
- Ifj. Palugyay Imre:* „Budapest leírása.”
- Petrik Albert:* „A régi Buda-Pest építőművészei.”
- Sacelláry Pál:* „A budapesti görög udvar.”
- Peisner Ignác:* „Képek a régi Pest-Budáról.”
- Szügyi Elemér:* „Emlék Budavárából.”
- Rupp Jakab:* „Buda-Pest és környékének helyrajzi története.”
- Littke Aurél:* „Buda-Pest a török uralom korában.”
- Dr. Acsády Ignác:* „Magyarország Budavár visszafoglalása korában.”
- Bierbauer Virgil:* „A régi Buda-Pest építőművészete.”
- Römer Flóris:* „A régi Pest.”
- Dr. Lechner Jenő:* „A régi Pest és Buda.”
- Dr. Neres Antal:* „A Budavári főtemplom.”
- Patachich József:* „Történeti jegyzetek szabad királyi Pest városról.”

Horváth Elemér ezideig megjelent könyveinek jegyzéke:

- „Tanulmányok a régi Pest-Budáról Egyetemi Nyomda, 1931.
- „Buda veszélyben.” Történelmi regény. Danubia, 1932.
- „Karcok Budapest múltjából.” Egyetemi Nyomda, 1935.
- „Történetek az öreg Budáról és Pestről.” Egyetemi Nyomda, 1937.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Emlékek a régi Budapestről	5
Az Országház-utca 20. sz. ház	16
Budapesti képek.....	21
Gellért-hegy a csillagvizsgáló toronnyal	27
Egy felejthetetlen moziélmény	31
Nepomuki Szent János szobra a régi	
Pest-budai hajóhídon	41
Levél Bátyámtól 1940. január 29.....	47
A régi Népszínház, ma Nemzeti Színház	57
Levél Bátyámtól 1940. február 8.....	61
A görög-macedón nem egyesültek duna- partjé temploma	68
Levél Bátyámtól 1940. február 26.....	73
A belvárosi plébániatemplom	Hl
Levél Bátyámtól 1940. március 4.....	87
A Kriszt-ház	93
Pest és Buda a török megszállás alatt	99
A Ferenc József-tér régen és ma	109
A romantikus Tabán	117
Képek Budapestről a századforduló ide- jéből	135